

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXXIII.
Fasciculus 1–64.

E M L É K K Ö N Y V

DR. RUSZOLY JÓZSEF
EGYETEMI TANÁR

70. SZÜLETÉSNAPJÁRA

Balogh Elemér és Homoki-Nagy Mária
gondozásában

SZEGED
2010

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum
Universitatis Szegediensis

ATTILA BADÓ, ELEMÉR BALOGH, LAJOS BESENYEI, LÁSZLÓ BLUTMAN,
PÁL BOBVOS, LÁSZLÓ BODNÁR, JÓZSEF HAJDÚ, MÁRIA HOMOKI-NAGY,
ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS MARTONYI,
IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA POKOL, JÓZSEF
RUSZOLY, IMRE SZABÓ, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
MÁRIA HOMOKI-NAGY

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkesztőbizottság:

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BADÓ ATTILA, BALOGH ELEMÉR, BESENYEI LAJOS, BLUTMAN LÁSZLÓ,
BOBVOS PÁL, BODNÁR LÁSZLÓ, HAJDÚ JÓZSEF, HOMOKI-NAGY MÁRIA,
JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS, MARTONYI JÁNOS,
MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER, POKOL BÉLA,
RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Főszerkesztő
HOMOKI-NAGY MÁRIA

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISBN 978-963-9927-20-9
ISSN 0324-6523 Acta Univ.
ISSN 0563-0606 Acta Jur.

Felelős kiadó: Szabó Imre dékán
Korrektúra: Antal Tamás
Szövegszerkesztés: Marvanek Judit
Nyomdai munkák: SZTE JGYPK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó

P. SZABÓ BÉLA

Magyarországi jogi doktorok számbavétele 1680-ból

Az utóbbi évtizedek technikai fejlődése, a különböző elektronikus könyvészeti- és prozopográfiai adatbázisok megjelenése különböző adathordozókon valamint a világhálón szinte forradalmasította azokat a kutatásokat, melyek révén minél átfogóbb képet kívánunk nyerni Európa-szerte a kora újkori *peregrinatio academica* résztvevőiről, az egyetemjárás tudományos- illetve gyakorlati hatásáról a kontinens különböző régióiban és életterületein.¹

Ezen új lehetőségeknek köszönhető az alább bemutatandó forrás felfedezése is, melynek kommentált prezentálása kis adalék lehet a hazai jogi kultúra történetéhez, ugyanakkor tisztelgés egyik mesterem és mentorom, Ruszoly József professzor úr előtt.

Introductio

A hazai könyvészeti irodalomban a közelmúltban Dörnyei Sándor² hívta fel a figyelmet néhány olyan régi egyetemi nyomtatványtípusra, melyek a kora újkori egyetemjárásról meglévő ismereteinket gyarapíthatják. A Régi Magyar Könyvtár (RMK) munkálatainak 19. századi megindulása óta előtérben lévő (de tudománytörténetileg kellően máig sem kiaknázott) *disputatiók* és *dissertatiók*, valamint az ezen kisnyomtatványokban megjelenő üdvözlő versek mellé a hungarika-kutatások az utóbbi évtizedben olyan új forrástípusokat állítottak, mint az egyetemi tanulmányokat lezáró nyilvános vitákra, illetve a doktorrá avatási ünnepségekre szóló *invitatiók*. Ezen meghívók – szabály szerint – néhány napos eltéréssel születtek és általában valamely hivatalos egyetemi tisztviselő nyomatta, s küldette szét (természetesen a jelölt költségére) azokat. A meghívók sok

¹ A legfontosabbaknak az alábbiakat tekintem a világhálón elérhetők közül:

Inscriptiones Album Amicorum – <http://iaa.jgypk.hu/iaa/index.php?page=home>; Repertorium Alborvm Amicorum – <http://www.raa.phil.uni-erlangen.de/index.shtml>; Repertorium Academicum Germanicum (RAG) – <http://www.rag-online.org/index.php/de.html>; Katalog der studentischen Stammbücher in der Universitätsbibliothek Gießen – <http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2007/4706/>; Katalog der Leichenpredigten der Herzog August Bibliothek – http://avanti.hab.de/hab_db/lpx/html/start_ger.html; Zentrales Verzeichnis Digitalisierter Drücke – <http://www.digitalisierte Drucke.de/>; Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts (VD 16) – <http://www.vd16.de/>; Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts – <http://www.vd17.de/>

² DÖRNYEI Sándor: *Egy kis hungarika-csokor. Fata libelli: A nyolcvan éves Borsa Gedeon köszöntésére írták barátai és tanítványai.* Országos Széchényi Könyvtár, 2003, 321–328.

esetben az invitáló érdeklődési körének megfelelő rövid tanulmányt is tartalmazhattak.³ A hungarika-kutatás számára ezek a kisnyomtatványok akkor érdekesek, ha a meghívó személye vagy a jelölt – akinek a tudományos előrelépéséhez az esemény kapcsolódott – magyarországi születésű. Dörnyei felhívja a figyelmet arra is, hogy ilyen nyomtatványokra elsősorban az orvosdoktori *promotiók* körében számíthatunk, hiszen más tudományterületeken nem volt kötelező a doktori oklevél az adott szakterületen való működéshez.⁴

Azon kevés magyarországi származású jogi doktor tekintetében, akit a 16-18. századokból ismerünk, valóban örülhetünk, ha egyáltalán a „fokozatszerzési eljárás” legfontosabb dokumentuma, a nyomtatott *disputatio* fellelhető valamelyik könyvtár mélyén. Mégis van néhány eset, ahol jogi doktori *promotiók* nyomtatott „melléktermékei” is ránk maradtak. Ismerünk néhány meghívót és életrajzt is, érdekes módon elsősorban a 17. századból.⁵

Most egy másik melléktermék típusra (ha nem egyedi jelenségről van szó) szeretném felhívni a figyelmet. Már eddig is ismertünk több olyan versgyűjteményt, amely a fokozatszerző honfitársat, barátot vagy *commensalist* köszöntötte hallgatói élete nagy eseménye alkalmából.⁶ Bár ezekhez a verses köszöntésekhez áll legközelebb, az alább ismertetendő dokumentumra azonban párhuzamot mindeddig nem ismertem, jogi doktorok esetében bizonyosan nem.

Történt Jénában 1680 nyarának végén, hogy egy magyarországi származású joghallgató doktori fokozatszerzése során a *disputatio inauguralis*, valamint a dékáni *invitatio* kinyomtatása mellett egy harmadik munka is sajtó alá került. Mégpedig egy olyan *panegyris*, melynek apropóját a doktori *promotio* adta, s amelyet az ünnepélyes doktoravatás alkalmával valószínűleg fel is olvastak.⁷ Daniel Klesch sok tucat munkájának egyikéről van szó, melynek rövidített címe *Pentas doctorum iuris in Hungaria*,⁸ s melyben az első kísérletet kell látnunk arra, hogy – ha sajátos válogatási elvek alapján is – számba vegyék azokat, akik Magyarországról indulva külföldi akadémiákon jogi doktori címet szereztek a 16–17. században.

Ritus Promotionis

Mielőtt bemutatnám a rövid nyomtatványt és a forrás elemzése során törekednék megvilágítani olyan adatokat, melyek nem, vagy csak kevésbé ismertek, röviden – az általánosítással járó veszélyeket is felvállalva – szólnunk kell a doktori *promotiók* kora újkori egyetemeken szokásos folyamatáról.⁹

³ Vö. DÖRNYEI: i. m. 321.

⁴ Dörnyei arra is felhívja a figyelmet, hogy sok esetben a meghívóknak általában nem volt impresszummal ellátott címlapja, s általában a kérdéses disszertációhoz kötve maradtak fenn. Ugyanakkor sok esetben tartalmazták a jelölt életrajzát is. Ilyet ő csak *medicusok*nál talált.

⁵ Wilhelm Artner – lásd alább; Michael Pancratius – RMK III. 2144.; Johann Christoph Thill – VD17 14:060960Q

⁶ A Dörnyei által hozott példán kívül lásd az alább említendő versgyűjteményt Palumbini avatásához kapcsolódóan. RMK III. 2987. Vö. itt a 20. jegyzetet.

⁷ Dörnyei tipológiájában ennek az iratnak nem találtam megfelelő elhelyezést, hisz nem meghívó a szó szoros értelmében és nem is valamilyen „tanúsítvány.”

⁸ RMK III. 3500. A nyomtatvány „hallomásból” eddig is ismert volt, de most ténylegesen és széles körben is hozzáférhetővé vált, hiszen négy lapja letölthető a világhálóról. VD17 547:633907V

⁹ A promotios eljárás ceremóniális elemeinek, a doktori (és *magisteri*) fokozatok társadalmi és szakmai jelentőségének kutatása az utóbbi bő egy évtizedben szinte slágertémának számít az európai egyetemtörténeti

A kora újkori egyetemek és „egyetemisták” életében a doktori-*promotio*, a doktori fokozatban részesítés rituáléja (*rite de passage*) egy olyan fontos esemény volt, amely a jelölt életpályája új szakaszának kezdetét jelölte, s melynek révén egy bizonyos (szűk és kiválasztott) közösség tagja lett. A fokozat nem csak egy bizonyos intellektuális minőség elérését jelentette, hanem a rendi társadalmon belül egy bizonyos szintre emelkedést is.¹⁰ Talán ez utóbbi törekvés a magyarországi származású jelölteknel – a későbbi hazai szerepvállalásra nézve – nem volt olyan nagy jelentőségű és feltűnő (legyen szó akár nemesi, akár polgári származású hallgatóról), mint Nyugat- és Közép-Európa más területein, de mégis a mi peregrinusaink is alkalmazkodtak az egyetemi környezet, a *res publica litteraria* elvárásaihoz.

A fokozatszerzéshez pedig ceremóniák kötődtek, melyek a középkortól kezdődően (a helyi sajátosságokkal mindig számolva) bizonyos standardizálódáson mentek keresztül, és egy közel hasonló séma szerint zajlottak szerte a kontinensen.¹¹

A doktori (három felsőbb karon) és a *magisteri* fokozat megszerzése (a filozófiai fakultáson) két viszonylag jól elkülöníthető részre tagolódott. Előbb egy tartalmi jellegű vizsgafolyamatnak kellett megfelelni, ami szóbeli részre illetve egy vitatkozásra (*disputatio*) oszlott. Ezt követte a tulajdonképpen avatási ceremónia, mely során újonnan szerzett jogaival ruházták fel az új doktort. Eltérés (a szakmai mellett) régióként és egyetemenként inkább az első eseménysorban volt megfigyelhető,¹² míg a ceremóniális események magja mindenütt azonos volt.¹³

A karok a *ius promovendi* révén maguk határozhatták meg a vizsgárabocsátás előfeltételeit és a vizsga lefolyását. A 17. századtól egyre inkább záróvizsga jellegűvé váltak a vizsgálatok, vagyis a tanulmányok teljes lezárásához kötődtek.

A jogi karokon a záróvizsgának általában három eleme volt:

- a jogi ismeretek általános vizsgálata a doktori kollégium arra kijelölt tagjai előtt (*tentamen*, szigorlat);
- két véletlenszerűen kiválasztott és a vizsga előtt röviddel megkapott szöveghely szóbeli elemzése (*puncta*), melyet néhol a 24 órán belüli írásbeli kidolgozás váltott fel;
- a *disputatio*, a tézisek nyilvános megvédése (*disputatio pro gradu*).¹⁴

kutatásokban. Legyen elég itt csak az alábbi tanulmánygyűjteményekre utalni: *Promotionen und Promotionswesen an deutschen Hochschulen der Frühmoderne*. Hg. Rainer A. MÜLLER. Köln, 2001. *Examen. Titel. Promotionen. Akademisches und staatliches Qualifikationswesen vom 13. bis zum 21. Jahrhundert*. Hg. Rainer Christoph SCHWINGES. Basel, 2007. *Bild-Daten-Promotionen: Studien zum Promotionswesen an deutschen Universitäten der frühen Neuzeit*. Hg. Rainer A. MÜLLER – Hans Christoph LIESS – Rüdiger VOM BRUCH. Stuttgart, 2007.

¹⁰ Marian FÜSSEL: *Ritus Promotionis. Zeremoniell und Ritual akademischer Graduierungen in der frühen Neuzeit*. Examen. Titel. Promotionen. Akademisches und staatliches Qualifikationswesen vom 13. bis zum 21. Jahrhundert. Hg. Rainer Christoph Schwinges. Basel, 2007, 413.

¹¹ Willem FRIJHOFF: *Der Lebensweg der Studenten. Geschichte der Universität in Europa. Band II. Von der Reformation zur Französischen Revolution (1500–1800)*. Hg. Walter Rüegg. München. 1996, 291–292.

¹² Ez vezetett az ún. *promotiós*-karok legendájának kialakulásához: voltak karok, ahol tanulni és voltak, ahol fokozatot szerezni volt érdemes. A jénai jogi kar a kérdéses időszakban inkább az utóbbiak közé kapott besorolást a közvélemény szemében.

¹³ FÜSSEL: i. m., 417.

¹⁴ Ez uróbbiakra lásd SZABÓ Béla: *Előtanulmány a magyarországi joghallgatók külföldi egyetemeken a XVI–XVIII. században készített disputatióinak (dissertatióinak) elemzéséhez*. Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica Tom. VIII. Fasc. 5. 1993, 88–89.

Az első két eseményt összefoglalóan *examen privatum*ként jelölhetjük, amely viszonylag szűk körben zajlott, míg a vitatkozást *examen publicum*nak nevezték, mivel szélesebb közönség – általában a teljes kari közösség – előtt zajlott.

Az idők folyamán egyre inkább az első és a harmadik momentum került előtérbe. Néhol próbaelőadásokat is, megköveteltek a jelölttől,¹⁵ de ez már inkább a tanári pályára törekvők számára volt fontos.

A tradíciókhoz ragaszkodva a jogi karokon szabály szerint még azokon az egyetemeken is mindkét jogban (*in utroque iure*) adták meg a fokozatot, ahol kánonjogi oktatás már nem is volt. A címeket a protestáns egyetemeken egyetemi vagy területi hivatalkának adta, míg a katolikus területeken megmaradt az egyházi hatáskör.

A fokozatszerzés ceremóniális része¹⁶ szintén több aktusból állt (melyekhez kapcsolódnak azok a nyomtatványok is melyek az alábbiakban említésre kerülnek). Általában három eseményt különböztethetünk meg egymástól: az avatás helyére való ünnepélyes felvonulást (*processio*), a tulajdonképpeni avatási szertartást és végül az azt követő közös étkezést (*prandium*).

A ceremóniát megelőzte a meghívók elkészíttetése és kiosztása, sok esetben csoportosan végigjárva a meghívandó személyeket a kari jogarral a kari pedellus vezetésével. A megelőző napokban gyakran sort kerítettek ünnepi istentiszteletre is.

Az avatás helyszínére történő felvonulás szintén a kari jelképek alatt és a pedellus vezetésével zajlott, akiket a kar tanári kara és rangsorrend szerint a vendégek és a hallgatóság kísért. Az avatás zenével és a mindenkori dékán beszédével kezdődött, majd a jelölt egyetemi kancellár előtt letett esküjével folytatódott, ahol a jogar megérintésére sor kerülhetett.¹⁷ Az eskü után a jelölt letérdelt és kérte a fokozat és az ahhoz kapcsolódó jelképek kiadását. A kancellár vagy a dékán (a *promotor*) rövid beszéde után a rá kiosztott jogra hivatkozva felruházta a jelöltet a *venia legendi*vel és átadta az eljáruló jelöltnek a doktori jelképeket (doktorkalap, gyűrű, könyv és helyi szokások szerint más *insigniumok*¹⁸). Ezt követte a békecsók, a jelölt átölelése és megáldása. Sok helyen az új doktor rögtön jelét adta tanári képességeinek, miután azonnal egy *disputatio* elnökletét látta el az avatás helyszínén. Ennek végével a köszönetnyilvánítások után – újabb felvonulással – a *prandium doctorale* színhelyére vonult az egész társaság. Ezzel vált a jelölt teljes értékű tagjává új közösségének.

Az alábbiakban ismertetendő nyomtatványt Daniel Klesch egy pozsonyi származású jogász doktorjelölt, Johann Christoph Planckenauser *promotió*jához kapcsolódóan készítette el. Ismerjük Planckenauser *disputatio inauguralis*át, és vannak nyomai az avatásra szóló dékáni meghívónak is. Az, hogy a Klesch által *panegyris*nek – vagyis ünnepi közönség előtt elmondandó és ünnepies tárgyával s emelkedett előadásával a hallgatóság tetszésének megnyerésére törekvő beszédnek – nevezett írása valóban elhangzott-e, és ha igen, a „*ritus promotionis*” mely szakaszában, ma már nem deríthető ki.

¹⁵ Helmut COING: *Die juristische Fakultät und Ihr Lehrprogramm. Handbuch der Quellen und Literatur neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Neuere Zeit (1500–1800). Das Zeitalter des gemeinen Rechts.* II/1. Wissenschaft. München, 1977. 51–52. példákkal.

¹⁶ Az alábbiakra lásd FÜSSEL: i. m., 419–424.

¹⁷ Walter PAATZ: *Die akademischen Szepter und Stäbe in Europa: Systematische Untersuchung zu ihrer Geschichte und Gestalt.* Heidelberg, 1979. 91–93.

¹⁸ Erről összefoglalóan FÜSSEL: i. m., 437–443.

Tartalma miatt azonban mindenképpen számot tarthat az utókor érdeklődésére. Néz-
zük előbb a mű szerzőjét, majd munkájának tartalmát.
„*Poeta laureatus Caesaris*”

Daniel Klesch a magyarországi evangélikus egyháztörténet egyik neves alakja, akinek tanári, lelkési és irodalmi működése jól jellemzi a 17. század hazai konfesszionális és művelődési viszonyait. A királyi Magyarország protestáns értelmiségének jellegzetes sorsú személyiségeként élete során volt németországi peregrinus, megbecsült tanár és lelkész, az ellenreformáció foglya és száműzött szaktekintély, majd sorsába belerok-
kant, bérprédikációkból élő házaló látnok.¹⁹

1680-ban Jénában még az ereje teljében lévő, bár már száműzetésben élő Daniel Klesch fogalmazta meg és adta nyomdába az általunk bemutatandó számadást. Ekkor – mint azt a munka címlapja is tükrözi – a jénai városi iskola tanára volt, de „öntitulatúrájában” egész korábbi sorsát belefoglalja: utal tudományos és irodalmi elismertségére, korábbi magyarországi lelkési és esperesi tisztségére, valamint arra, hogy most a száműzetés keserű kenyerét eszi. („*p.l.c. ss. theol. bacc. antidhac in Hung. past. insp. et consist. assess. &c. nunc ob exilium scholae Jen. sen. rectore*”).

Kézenfekvő, hogy az ekkor már hatvanadik életévét betöltött, jelentős irodalmi múltat a háta mögött tudó honfitárs vállalkozott egy ilyen beszéd megfogalmazására. A *Hungarus*-szolidaritás mellett erre további két oka is lehetett.

Az első – személyes – indok, hogy fia, az ekkor 22 éves Christoph Daniel Klesch ugyanazon hallgatói körbe²⁰ tartozott, mint a doktorrá avatandó Johann Christoph Planckenauser. Szintén joghallgató volt, és ugyanúgy beletartozott Peter Müller profesz-
zor²¹ szűkebb tanítványi körébe, mint amaz: Planckenauser 1678-ban, az ifjabb Klesch

¹⁹ Daniel Klesch (1619–1697) evangélikus lelkész, teológiai doktor, Christoph Klesch nemes származású bányamester, városi tanácsos fia. 1619-ben született Iglón. Tanult Rozsnyón, Eperjesen és Pozsonyban. Utóbbi helyen már magántanítószkodott nemesi családoknál. Később nagyapjához ment Bécsbe, aki külföldre küldte tanulni. Wittenbergben 1644. májusában iratkozott be az egyetemre, utóbb megfordult Helmstedtben, Rintelnben, Marburgban, Gießenben és Straßburgban is. 1649 májusában a wittenbergi egyetemen *magisteri* fokozatot szerzett s *poeta laureatus* is lett. Előbb Szentgyörgyön (*rector*), majd Sopronban lett tanár (*conrector*). Majd egy évtizedig tanított itt. 1659-ben Kőszegre vitték német lelkésznek, 1662-ben pedig Szentgyörgyre, ahol 1665-ben a horvátok kirabolták és elűzték. Száműzötként Felső-Magyarországon. Szepesváralján lett lelkész és a szepesi 24 város esperese. 1668-tól Szepesolasziban lelkészkedett, ahonnan – miután vallásáért Kassán hat hónapig fogságban volt – 1674-ben Németországba emigrált. 1675-ben a lipcsei, 1676-ban – miután augusztusban *rector* lett a jénai városi iskolában – a jénai egyetemre iratkozott be. Később Weissenfelsben volt gimnáziumi tanár, majd heldrungei esperes. Évekkel később elméje megzavarodott és képzelt isteni látomásai támadtak, amiért a weissenfelsi *consistorium* kérdőre vonta 1690-ben, ami miatt önként letette hivatalát. Ezután bevándorolta a fél protestáns Európát (Szászország, Anglia, Svédország és Dánia), de sehol se talált nyugtot. Végül Poroszországban, Berlinben húzta meg magát és politikai jóslatok megfogalmazásával tűnt ki. 1697-ben halt meg Berlinben, leesvén egy sötét lépcsőről. Czvittinger (Moller Daniel Wilhelm után) találóan ezt írta róla: „*Fuit in senectute infans, in virili aetate Hercules, et in iuventute senex*.” Vö. többek között David CWITTINGER: *Specimen Hungariae literatae. Accedit Bibliotheca scriptorum qui extant de rebus Hungaricis*. Francofurti–Lipsiae, 1711, 206–219.; Johann Heinrich ZEDLER: *Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste...*, 15. Halle–Leipzig, 1737. 920.; ZOVÁNYI Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. szerk. Ladányi Sándor, Budapest, 1977³, 322–323, RMK III. 2987.

²⁰ A *Hungarus*-társaságról jó képet ad az a füzet, melyet egyik társuk, Matthias Palumbini orvosdoktorrá avatása alkalmából neki szóló üdvözlő verseket tartalmaz, s melybe csaknem húsz magyarországi írt verset, köztük Daniel Klesch és fia Christoph Daniel, valamint a joghallgató Planckenauser és Matthaeus Reutter. Vö. RMK III. 2987.

²¹ Peter Müller (1640–1696) jogászcsaládból Nordhausenben született. Hazai tanulmányok után 16 éves korától bölcsészetet és jogot hallgatott Jénában, Gießenben, Erfurtban és Helmstedtben. Utóbbi helyen szer-

1680-ban disputált a *Digesta* utolsó címét feldolgozó, Müller által vezetett hallgatói körben.²² A fiatal Klesch wittenbergi, danzigi²³ és königsbergi²⁴ tanulmányok után 1678-ban iratkozott be Jénában,²⁵ ahol történéseink évében két *disputatit* is megvédett: az egyiket nem ismert időpontban a már említett vita-kollégium keretében,²⁶ a másikat – a később több kiadást is megért munkát – pedig néhány hónappal később decemberben.²⁷ Mindkettőt Müller professzor védnöksége mellett.²⁸

Daniel Klesch második indító okaként, amely az üdvözlőbeszéd megfogalmazására ösztönözte, talán bizonyos pénzbeli ellentételezést is megjelölhetünk, különösen ha figyelembe vesszük, hogy Klesch száműzetésében mindig is gyakran vállalkozott ven-

zett doktori (*dr. iur. utr.*) címet valószínűleg 1675-ben, előtte Bleicherodában lett syndicus, majd (1670) Stettbergben városi tanácsnok. 1676-tól rendkívüli jogászprofesszor, 1680-tól az Institutiók majd a Pandekták, később a hűbérjog és a novellák és a *ius publicum* rendes tanára, utóbb a kar seniora. 1693-tól Reuß grófjának kancellárja és udvari tanácsának elnöke, valamint a gerai gimnázium jogtanára. Meglehetősen termékeny, de nem igazán nagyhatású szerző, aki rendkívül sok *disputatiót* védetett és azokat gyűjtemények formájában adta ki. Munkáit felsorolja Jugler. Vö. Johannes GÜNTHER: *Lebensskizzen der Professoren der Universität Jena seit 1558 bis 1858* (Neudruck der Ausgabe Jena, 1858), Jena, 1979, 63., Johann Friedrich JUGLER, *Beyträge zur juristischen Bibliographie oder genauere litterarische und critische Nachrichten von dem Leben und den Schriften versorbener Rechtsgelehrten auch Staatsmänner, welche sich in Europa berühmt gemacht haben*. V. Leipzig, 1779, 80–83. Az elnökleite alatt megvédett *disputatiók* katalógusát maga adta ki: Petri MÜLLERI, *ICti Et In Academia Ienensi Professoris Ordinarii Editorum Tractatum Et Dissertationum Catalogus*. [Jena]: Typis Nisianis, 1690. Ebben tételelesen felsorol 209 *disputatiót* (köztük az ifjabb Klesch peregrinációról szóló vitatkozását) és 13 gyűjteményt, összesen 307 további *disputatiót*ál.

²² A *collegia disputationum* (*disputatorium*) tagjai egy *praeses* (általában egy professzor) vezetésével egy meghatározott nagyobb téma részkérdéseiről, legtöbbször a *Corpus Iuris* (ritkábban más tekintélyes könyv) egyes részleteiről rendeztek „vitakört”. A tárgyalandó könyvet egyenlő részekre osztották fel, s e részek tartalmát kellett a hallgatóknak tézisekben összefoglalniuk. A vitákat meghatározott időközönként tartották, a *respondensek* sorrendjét sorshúzással állapították meg. Mivel egy-egy hallgató meghatározott időszakonként többször is sorra került, az így tartott vitatkozásokat *disputationes circulares*-nak is nevezték. A ciklus végén – amennyiben a téziseket sorra kinyomtatták – gyakran egységes gyűjteményként is kiadásra került a „vitakör” anyaga. A *collegia* keretében megvitatott és kinyomtatott valamennyi *disputatió*nak külön címlapja volt, mely az adott vitaközlésnek a sorszámát is feltüntette. E művek az alapul szolgáló könyv folyamatos kommentárjai lettek. Egyes professzorok, így Peter Müller is, a későbbiekben ezen *disputatiók* összegyűjtésével jelentős művekkel gyarapíthatták a jogirodalmat (ún. *länckommentárok*). Vö. SZABÓ Béla: *Előtanulmány... i. m.*, 89–90., és az ott említett irodalmat.

²³ Itt bölcsészetet hallgatott és megírta illetve megjelentette apja fogságának friss történetét. Vö. RMK. III. 2657. Ugyanitt kiadta Caspar Piltzius Dobsina 1584-es törökök általi feldúlásáról írott munkáját. Vö. RMK. III. 2579.

²⁴ SZÖGI László: *Magyarországi diákok lengyelországi és baltikumi egyetemeken és akadémiákon (1526–1788)*. Budapest, 2003, nr. 1443.

²⁵ MOKOS Gyula: *Magyarországi tanulók a jénai egyetemen*. (Magyarországi tanulók külföldön 1) Budapest, 1890, 27.

²⁶ Ez a munka tudtommal nem jelent meg önálló füzetként: Collegii publici ad Titul. Ult. Digestorum De Diversis Regulis Iuris Antiqui Pars Post. Disputatio X. (Lex CXXXIII–CXLI.). Petrus MÜLLER. *Collegii publici ad titul. ult. digestorum de diversis regulis iuris antiqui pars posterior...*[Jenae], literis Müllerianis. anno M DC.LXXX. 169–192. VD17 3:684670S – RMK III. 6782. [példány: MPI (Frankfurt) – OSZK RMK III. 3042a – ELTE Egyetemi Könyvtár RMK III. 497. – DE JTT fénymásolat]

²⁷ *Dissertatio De Jure Peregrinantium Quam Praeside Petro MÜLLERO U. J. D. & Prof. Ord. Ad. d. ... Decembr. Publicae ventilationi exponit Autor Christophorus Daniel KLESCH Hungarus. Jenae, Typis Müllerianis. 1680.* VD17 32:628020Z – VD17 23:281619Z – RMK III. 3041. [példányok: MPI (Frankfurt) Nettelbladt 98 – Rostock 313025 – DE JTT fénymásolat]

²⁸ Nem tudjuk Christoph Daniel Klesch meddig tanult Jénában. Későbbi sorsáról annyi ismert, hogy hazatérte után Nemesesón lett lelkész, de hogy mettől meddig, az nem tudott. Vö. SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. VI. Budapest, 1891–1914., 543. ZOVÁNYI: *Lexikon...*, i. m., 323.

dégregrediációkra, ami bizonyos értelemben megélhetést is biztosított számára.²⁹ Bizonyosnak vehetjük, hogy Klesch nagyobb örömmel köszöntötte volna fiát jogi doktorként.

„Recensio”

Daniel Klesch munkája³⁰ formailag két, tartalmilag három részre bontható. Mindkét megkülönböztetésben elválasztandó a nyomtatvány címlapja, amely szokásos barokkos körmondatban arról tájékoztat, hogy az öt magyarországi jogi doktor poetikus és történeti számbavételére a Pozsony melletti Köpcsényből való kiváló Johann Christoph Planckenauser doktori *promotio*-ja alkalmából kerül sor, midőn őt a hírneves jénai egyetemen Henricus Balthasar Roth jogász-*rector*,³¹ Georg Adan Struve, a jogászok kollégiumának előljárója³² és a jogi kar dékánja, Nicolaus Christoph Lyncker³³ 1680. augusztus 3-án nyilvánosan és ünnepélyesen mindkét jog doktorává nyilvánítanak öt magyarországi jogi doktor után hatodikként.

A címlapon nincs se pontos hely, se időpont megjelölve (még a szokott időre és helyre való utalás révén sem), ezért nem tekinthető meghívónak, inkább (szívésségi vagy inkább ellentételezett) „ajándéknak,” amivel az esemény fényét kívánja emelni a szerző. Mivel Klesch „munkateljesítménye” túlmutat az egyébként szokásos költé-

²⁹ Josef Ladilaus KOVÁCS: *Oberungarische Studenten und Seelsorger in Ödenburg. Ödenburger in Oberungarn im 17. Jahrhundert: Studien anhand der Familien Seelmann, Klesch und Serpilius*. Deutsche Sprache und Kultur in der Zips. Hg. von Wynfried KRIEGLEDER – Andrea SEIDLER – Jozef TANCER. Bremen, 2007, 213.

³⁰ Teljes címét olvashatjuk a melléklet első oldalán. VD17 547:633907V

³¹ Heinrich Balthasar Roth (1639–1689) gerai születésű. Szülővárosában és Arnstadtban folytatott tanulmányok után jogot hallgatott Jénában, majd az arnstadti Schwarzenberg gróf tanácsosa lett. 1676-tól jogtanár volt a jénai jogi karon. Vö. GÜNTHER: i. m. 63.

³² Georg Adam Struve (1619–1692) jénai és helmstedti jogi tanulmányok után 1645-től a hallei esküdt-szék (Schöppenstuhl) *assessor*a és miután 1646-ban Helmstedtben jogi doktori címet szerzett, ugyanezen évtől a jénai jogi kar rendkívüli tanára (előbb az *Institutiök*, majd a *Pandekták* s végül a Novellák és a hűbérjog professzora volt). 1661-től városi tanácsos Braunschweigben. 1667-től weimari udvari, majd 1672-ben titkos tanácsos, 1674-től újra rendes professzor a jénai jogi karon, ahol kánonjogot adott elő. 1680-ban a szászországi gyámkormány elnöke lett és jogilag feladta katedráját, bár az oktatást haláláig nem hagyta abba. Az egyik legsikeresebb magánjogi kommentár szerzője (*Iurisprudentia Romano-Germanica forensis*, Jena, 1670 és többször), ami a 18. század végéig általánosan elismert bevezető tankönyv volt a korabeli egyetemeken és az ügyvédek között is nagy népszerűségnek örvendett. Vö. STINTZING-LANDSBERG IL.: i. m. 146–164.; Klaus LUIG: *Struve, Georg Adam. Juristen*. Ein biographisches Lexikon. Von der Antike zum 20. Jahrhundert. Hg. Michael Stollens, München, 2001. 606–607.; GÜNTHER: i. m. 60.; *Allgemeine Deutsche Biographie*, 36. Leipzig, 1893, 677–681.

³³ Nicolaus Christoph von Lyncker báró (1643–1726) gießeni, jénai és marburgi tanulmányai során 1664-ben *licenciatus iuris*, 1668-ban *doctor iuris* címet szerzett Gießenben. 1670-től rendkívüli professor Gießenben és az eisenachi herceg tanácsosa. 1674-től kormánytanácsos ugyanott. 1677-ben települt Jénába, s lett a jogi kar és a szakértői szék (Schöppenstuhl) és az udvari bíróság *senior*a, majd 1680-tól a kar *professor primarius*a. A későbbiekben jelentős kormányzati és követi tisztségekkel ruházták fel Eisenachban és Weimarban. Diplomáciai érdemeiért Lipót császár nemessé tette. 1694-ben újra a jénai jogi kar *ordinarius*a lett, de egy évre rá már elhagyta az egyetemet és a weimari fejedelmi tanács elnöke lett. 1700-ban a császár bárói rangra emelte, 1702-ben weimari titkos tanács elnöke és 1707-től császári udvari tanácsos. Ekkor adta fel jénai tanárságát is. Bécsben halt meg. Termékeny és korában tekintélyes tudós volt, akinek több mint 200 munkája jelent meg. Elsősorban *consilium*-gyűjteményei jelentősek. GÜNTHER: i. m. 63–64.; *Allgemeine Deutsche Biographie*, 19. Leipzig, 1884, 737–740.; *Neue Deutsche Biographie*, 15. Berlin, 1987, 585–586.

szeti ujjgyakorlat keretét soha át nem lépő üdvözlő versek határán, feltételezhetjük, hogy (nyilvánvaló tévedései ellenére) Klesch hosszabb ideig készülhetett ezen számbavétel (*recensio*) elkészítésére (*evolutio*).

A tényleges *recensio* prózában kezdődik: a szerző kihangsúlyozza, hogy kevés jogi doktor termelt Magyarországon, éppen hogy össze lehet szedni ötöt, vagyis egy kézen számba vehetők, de tulajdonképpen ezek sem magyarok, hanem német származásúak, mint azt családneveik is mutatják.

Természetesen Klesch téved, mikor csak öt magyarországi jogi doktor létre hivatkozik. Nem világos, milyen szempontból válogatott: az bizonyos, hogy valamennyi választottja evangélikus, német anyanyelvű és német birodalmi egyetemeken végezte tanulmányait. De ezen szempontoknak mások is megfeleltek volna (mint azt mellékelt névsorunk is igazolja.) Az ötök kiemelését valószínűleg nem valamiféle számmisztikának kell tulajdonítanunk, és azt sem feltételezhetjük, hogy a nagy ismeretségi körrel rendelkező, a nyugat- és észak-magyarországi viszonyokat feltételezhetően évtizedekre visszamenően jól ismerő Klesch *ignorantia*-ja okozza a recenzáltak csekély számát. Inkább azt kell látnunk, hogy egyrészt nem volt benne a köztudatban, hogy a jogászok számára is szükséges lehet Magyarországon a doktori cím, másrészt aki megszerezte, az sem tűnt ki különösebben a jogi feladatkörök határozatlan körvonalai miatt.³⁴

Ezután hat disztichon-párban összefoglalja programját, kiemelve néhány jellegzeteséget a később részletesebben tárgyalandó jogászok személyiségéről, illetve életéből. Christoph Lacknert például Sopron városfalai építőjeként és a császár kedvenceként; Wilhelm Artnert a soproni hatalmi jelképek birtokosaként; Michael Pancratiust Eperjes ékeként, majd Dacia pásztoraaként; Johann Andreas Lochnert, pedig a rajnai választófejedelem bizalmasaként éneklí meg. S az utolsó sorpárban az új doktornak, akit édes pártfogójának nevez, kívánja a jó előjelek áldását.

³⁴ Nem foglalkozva a Mohács előtti jogi doktorok százaival és azokkal sem, akik a 16. században Christoph Lackner soproni jogtudós előtt szereztek „valahol Európában” jogi doktori címet, Klesch az alábbi többé-kevésbé általa is ismerhető doktorokról nem tesz említést:

1. A löcsei Caspar Cramer, aki (valószínűleg) Wittenbergben szerezte címét a 16. század végén.
2. A pozsonyi Caspar Partinger, aki Bolognában szerezte fokozatát 1605-ben, s később a Magyar Kamara tanácsosa lett.
3. A magyar nemes Joannes Thibál, aki szintén Bolognában lett jogi doktor 1605-ben.
4. A pozsonyi Jacobus Szelleczky de Szellecz, aki Bázelen, 1615-ben doktorált és később Pozsony jegyzője, szenátora és főbírája lett.
5. A pannóniai Benedictus Zalnpaum, aki 1626-ban Bázelen lett doktor, és később bécsi ügyvédként tevékenykedett.
6. A kismárki Johannes Serpilius, aki valószínűleg doktori címet szerzett Königsbergben 1643 után és később Szepes megye táblabírája, Sopron jegyzője és városbírája lett.
7. A pozsonyi Jacobus Szelleczky jun., aki 1652-ben védte doktori *disputatióját* Straßburghan.
8. A modori Adamus Ignatius Strell, aki Bécsben lett jogi doktor 1664-ben.
9. Az erdélyi Caspar Enyedi, aki 1660-ban Utrechtben szerzett doktori címet.
10. A medgyesi Laurentius Toppeltinus, aki 1667-ben Orleans-ban doktorált.
11. A pozsonyi Johann Ferdinand Behamb, aki 1672-ben Ingolstadtban védett és később Linzben lett professzor, jelentős jogi író.
12. Az aggauti Paulus Josephus Glaz, bécsi jogi doktor (1677), aki ott is lett ügyvéd és a jogi kar dékánja.
13. A pozsonyi Paulus Carolus Waldmann alias Geyger, Heidelbergben szerezte fokozatát 1674-ben.

„Pentas Doctorum Iuris”

Klesch ezután rátér tulajdonképpeni céljára és példaként állítja Planckenaurot elé őt elődjét. A szerző rendkívül kiegyensúlyozatlan a jogászok jellemzése során, valószínűleg a rendelkezésére álló adatok eltérő mennyisége miatt.

Primus. dr. Christoph Lackner

Egyértelmű, hogy az „ötök” leghíresebb tagja Christoph Lackner Sopron tudós polgármestere volt. Klesch egyedül itt teljesíti azt, amit egy méltató életrajzzal kapcsolatban akár a kortársak, akár a későbbi nemzedékek elvárhattak. Közismert adatok felsorolásával tiszteleg a nagy polgármester előtt és a következő korok fiai számára is megközelíthetetlennek tekinti teljesítményét. Megemlíti összes címét, irodalmi munkásságát, szól származásáról, aranyműves apjáról és magának Lacknernek mesterségbeli ügyességéről, amit sok olyan ötvösremek fémjelez, amit a császárnak hagyományozott végrendeletében azért, hogy az evangélikusok érdekében tett alapítványait az uralkodó megerősítse. Az uralkodó olymértékben kedvelte Lacknert, hogy könnyűszerrel tudott kedvezményeket és privilégiumokat kieszközölni városa számára. A császár szokatlan kegyességének okát abban látja a szerző, hogy Lackner – miután a doktori címét megszerezte – karinthiai nemes ifjakat kísért Itáliába nevelőként, s az isteni gondviselés úgy hozta, hogy ezen útja során az *incognito* peregrináló Ferdinánd, az akkor még kiskorú osztrák főherceg (később II. Ferdinánd császár és király) és Lackner ugyanazon vendégfogadóban szálltak meg a sors kegyéből. Így a herceg megismerte Lacknert és együtt utaztak tovább Itália-szerre, anélkül hogy kívülállóak számára kiderült volna a herceg személyazonossága. Később a császár rendkívül nagyra értékelte Lackner hallgatását és hűségét, tanácsosai közé választotta, és családias kapcsolat (*familiaris confidentia*) alakult ki közöttük s a császár kegyekkel halmozta el Lacknert. Miután Lackner hosszú éveken keresztül irányította városát és gyermektelen maradt (vagyis magva szakadt – mondja Klesch), végrendeletében százezret hagyott kegyes célokra, így külföldi egyetemeken tanulók valamint árva polgárleányok házasságának támogatására. Nem hallgathatja el Klesch azt sem, hogy Lackner nemesek és tudósok számára társaságot alapított, vagyont hagyott arra illetve megállapította alapszabályait is. Végül barokkos dícsérő jelzőkkel illeti Lacknert (a császár kedvence, Thémisz szívecskéje, szegények és árvák gyámola, a bíróság mindentudója, Magyarország szeme és városa dísze) és utal Hartliebust tübingeni koszorús költő disztichonjára,³⁵ melyben az azt hirdeti, hogy a korábbi évszázad nem termelt Lacknerhez hasonlót és a jövő évszázad sem fog.

Jelen keretek között nem tisztünk Klesch állításainak teljeskörű kritikának való alávetése. Gondolatai jól tükrözik azt a képet, ami egy a 17. század közepén egy évtizedig Sopronban tanárkodó, de tulajdonképpen idegen értelmiségiben kialakulhatott a nagy polgármesterről. Lackner élete egyébként (kivéve talán munkáinak jogtörténeti értékelését) jól feltárt.³⁶ Önéletrásának kiadása és peregrinációja körülményei-

³⁵ RMNY 999. – RMK III. 335.

³⁶ Utalunk itt csak az elmúlt években megjelent munkákra: KOVÁCS József László: *Lackner Kristóf és kora (1571–1631)*. Sopron, 2004.² (A korábbi kiadás szkennelési hibákat is mutató új változata); DOMINKOVITS Péter: *Egy gazdag városvezető, Lackner Kristóf polgármester javai*. Sopron, 2007.; *Lackner*

nek források által engedett feltárása³⁷ lehetővé teszi, hogy cáfoljuk, vagy legalábbis erősen a legendák sorába utaljuk Klesch azon állítását, hogy Lackner itáliai útja során találkozott, sőt hallgatag kísérője lehetett a fiatal (II.) Ferdinándnak. Lackner doktori címe megszerzése után valóban hosszabban utazott Itáliában, de arról nem tesz említést, hogy ilyen jelentős és későbbi életére oly nagy befolyással bíró személyiség került volna útjába. II. Ferdinánd – nem túl részletes – életrajzából azt tudjuk, hogy húszévesen, 1598-ban időzött hosszabban a félszigeten.³⁸ Ekkor Lackner azonban már régen itthon volt.³⁹ Életrajzában a későbbi időben sem jelzi szorosabb kapcsolatot a főherceggel, majd uralkodóval, igaz egy ezüst pohárkészletet hagyott rá végrendeletében.⁴⁰

Secundus. dr. Wilhelm Artner

Klesch még személyesen ismerhette második kiemeltjét, a soproni Wilhelm Artnert, aki az 1650-es években – mikor Klesch Sopronban tanárkodott – a város egyik legtekinélyesebb embere volt. Ki is emeli, hogy sok éven át volt Artner a város vezetője (*Ad Clavum Reipublicae Semproniensis sedit & fasces Consulis gessit per complures annos*). Utal felmenőire is, de közülük furcsa módon csak Sebaldus Artnert emeli ki,⁴¹ aki korábban Kassa városának *syndicus*a és szenátora volt. Klesch költészet iránti érdeklődését jelzi, hogy fontosnak tartja megemlíteni, hogy Sebald Artnerről többször megemlékezett Bocatius János Kassa korábbi neves költője és polgármestere (*eadem Urbe Rei tum Literariae tum Politiae Rectore*).⁴² Magáról a jogi doktorról semmi mást nem tart fontosnak közölni annak ellenére, hogy csaknem tíz évig ugyanazon várost szolgálták és kenyerét ették.

Wilhelm Artner (1602–1657)⁴³ Sopronban született. Apja Wolfgang Artner, anyja Margharetha Schmid, a lajtafői *consul* lánya. Az apa nem sokkal fia születése előtt

Kristófnak, mindkét jog doktorának rövid életrajza – *Vitae Christophori Lackner I.U.D. hominis, brevis consignatio* (Sopron város történeti forrásai C. sorozat, 5. kötet), Ford., szerk. és jegyz. TÓTH Gergely, Sopron, 2008.

³⁷ *Vitae...* i. m., 100–103. P. SZABÓ Béla: *Lackner Kristóf első nyomtatott jogi munkája*. Tanulmányok dr. Molnár Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szerk. Jakab Éva, Szeged, 2004, 333–367. Uő.: *Széljegyzetek Lackner Kristóf padovai tanuló éveire (Rendhagyó recenzió újráfelfedezett önéletrajza kiadásához)*. Jogtörténeti Szemle, (2009/1), 33–43.

³⁸ *Allgemeine Deutsche Biographie*, 6. Leipzig, 1877. 646.

³⁹ *Vitae...* i. m., 22.

⁴⁰ DOMINKOVITS: i. m., 62.

⁴¹ Sebald Artnerről (* kb. 1573) keveset tudunk jelenleg. (1589–1592 között biztosan) Morvaországban tanult Sopron város anyagi segítségével. De ígérete ellenére nem szülővárosát szolgált a későbbiekben, hiszen kassai jegyző lett. 1598-ban már „*Inclutae Reipvb: In Regia & libera Hvgariae Superioris Civitate Cassovia, juratus Notarius & Tribunalis*” (RMK II. 285.) Vö. MOLLAY Károly: *Többnyelvűség a középkori Sopronban*. I. Soproni Szemle, (1967), 155–167. Uő.: *Többnyelvűség a középkori Sopronban*. II. Soproni Szemle, (1968), 144–146.

⁴² Bocatius több üdvözlő verssel kedveskedett Sebaldnak 1588 és 1589-ben. (RMNY 818. – RMK II 286., RMNY 846. – RMK II 287.)

⁴³ Életére vö. HÁZI Jenő: *Soproni polgárcsaládok (1535–1848)*. I., Budapest, 1982. nr. 190. BERTÓK Lajos: Egy eddig ismeretlen régi magyar nyomtatvány: Artner Vilmos soproni jogtudós (1602–1657) tübingeni doktori értekezése. *Könyv és Könyvtár: Könyvtártudományi és Bibliográfiai tanulmányok és Közlemények II.* Budapest, 1961. 177–183.; Újabban HOFFMANN Gizella: *Artner Vilmos (1602–1657) testimoniuma*. Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, Tom. XXIX, Ötvös Péter Festschrift, Szeged, 2006, 77–83. Utóbbi Artner munkái tekintetében is naprakész.

tűnik fel először a soproni iratokban. Fiaccskája gyerekkorában már városkapitány volt, s 1611-ben megválasztották belső tanácsosnak. Haláláig, azaz 1633. április 12-ig több éven át viselte a városbírói és a polgármesteri tisztséget. Az 1625. évi soproni országgyűlésen, mint polgármester jelentős érdemeket szerzett polgártársai előtt. Wilhelm alsó iskoláit szülővárosában végezte, s atyja csak viszonylag későn 16 évesen (1618-ban) küldte a boroszlói gimnáziumba tanulni. Itt Thomas Sagittarius tanítványa volt három évig.⁴⁴ Innen az Odera menti Frankfurt egyetemére ment, ahol 1621 áprilisában immatrikulált és harmadfél évig ott tanult.⁴⁵ Tübingenben 1623. novemberében⁴⁶ iratkozott be. Nem egészen két év alatt háromszor disputált Christoph Besold⁴⁷ elnöklete alatt. Első vitatkozása 1624 júliusában politikai tárgyú volt és a magyar államérettel foglalkozott.⁴⁸ Néhány hónappal később (októberben) már tételes jogi tudását bizonyította a személyesértésekről szóló *disputatio*val.⁴⁹ Rá egy évvel pedig doktori vitatkozását tartotta 1625 szeptemberében⁵⁰ és ezzel szülővárosából másodikként nyerte el a doktori címet.⁵¹ A doktori címéről kiállított bizonyít-

⁴⁴ Ezen évek jele első nyomtatásban megjelent vitatkozása, melyet sem a magyar könyvészet sem a VD nem ismer: *Quaestio philosophica an temperamentum affectus et virtutes sequantur...* [praeside] Thomae SAGITTARIO ... [respondente] GUILIELMO Artnero... [Wratislavensi, 1621.]

⁴⁵ ZOVÁNYI Jenő: *A magyarországi ifjak az Odera melletti frankfurti egyetemen*. Protestáns Szemle. 1. (1889), 183.

⁴⁶ Albert BÜRK – Wilhelm WILLE: *Die Matrikel der Universität Tübingen*. II.: 1600–1710. Tübingen, 1953, 150.; GÉMES István: *Hungari et Transylvani: Kárpát-medencei egyetemjárók Tübingenben (1523–1918)*. Budapest, 2003, 37.

⁴⁷ Besold, Christoph (1577–1638) előbb udvari bírósági ügyvéd volt Tübingenben, majd 1610-től 1635-ig professzor ugyanott. 1630-ban rekatolizált, rövid ideig osztrák kormánytanácsos, majd jogász professzor volt Ingolstadtban. Mindkét egyetemen jelentős tanári tevékenységet fejtett ki. Fontosabb művei: *Templum Iustitiae...*, Tübingen, 1616; *Synopsis doctrinae politicae*, Tübingen, 1620.; *Politicorum libri duo*, Frankfurt/Main 1620.; *Thesaurus practicus*, Tübingen, 1629.; *Dissertatio de studiosis, magistris, licentiat, doctoribus: eorumque privilegiis, & immunitatibus*, Tübingen, 1631.; Vö. *Allgemeine Deutsche Biographie*. II. Leipzig 1875, 556–558.; *Neue Deutsche Biographie* 2. Berlin, 1955, 178–179.

⁴⁸ *Dissertatio Politica-Juridica De Regno Hungariae, eiusque Jure: quam Deo ter. opt. max. adiuvante presidente Nobilissimo Dn. Christophoro BESOLDO, inclytae Universitatis Tybingensis antecessore celeberrimo, & p.t. rectore magnifico, patrono & praeceptore suo, aeterna summi honoris observantia prosequendo; In auditorio Jurisconsultorum ad diem ... Julij publice excutiendam et ventilandam proponit Guilelmus ARTNER Oedenburgensis*. Tübingae, Typis exscribebat Theoricus Werlin. MDCXXIV. Vö. VD17 23:286281K – RMK III. 1366 és 6145. [példány: MPI (Frankfurt) – OSZK RMK III. 1366. – DE JTT fénymásolat]. Ezt a munkát Fata Márta tévesen Wilhelm nagybátyjának, Erhardnak tulajdonítja. Vö. Márta FATA: *Studenten aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Tübingen. Eine 500 Jahre lange Beziehungs- und Wirkungsgeschichte*. Peregrinatio Hungarica. Studenten aus Ungarn an deutschen und österreichischen Hochschulen vom 16. bis zum 20. Jahrhundert. Hg. Márta FATA – Gyula KURUCZ – Anton SCHINDLING, Stuttgart, 2006, 250.

⁴⁹ *Disputatio Juridica De Injuriis. quam cum Deo, Autoritate & permissu nobilissimo Icc. Ordinis sub praesidio dn. Christophori BESOLDI, ic.ac in Academia Tybingensivm antecessoris et professoris eminentissimi, p. t. Decani spectatissimi, praeceptoris ac patroni sui summe colendi, observandi: GUILIELMUS ARTNER Oedenburgensis, publicae, placidaeque disquisitioni in Acroasi jec. submittit. Ad diem XXX. Octob. Tübingae, apud viduam Johann-Alexandri Celii, anno MDCXXIV.* Vö. VD17 14:026660M [példány: DE JTT fénymásolat]

⁵⁰ *Disputatio Juridica Inauguralis. Ex lib. 18 & 19. ff. deprompta quam DEO Feliciter Moderante Decreto Jurisconsultorum Collegij, Inclytä Tübinga, pro summo in utroque Jure gradu & privilegijs Doctoralibus legitime obtinendis praeside dn. Christophoro BESOLDO Iureconsulto et antecessore longe celeberrimo patrono et praeceptore suo in aeternum colendo. Guilelmus ARTNER Oedenburgensis. Publice in aula nova solenni censurae subjeit ad diem 2. Septemb. horis consuetis. Tübingae, exscribebat Theodoricus Werlin, anno MDCXXV.* [példány: MPI (Frankfurt) – DE JTT fénymásolat]

⁵¹ A *disputatio* védelme szeptember 2-án történt meg a címlap szerint, míg a doktoravatási ceremónia 14-én zajlott le, mint azt a *rector* neve alatt kiadott és 1626-ban megjelentetett *oratio* mutatja: *Oratio De Laudibus*

vány szövege is ismert.⁵² Tanulmányai befejeztével nem tért azonnal haza, amint azt két, az egyetemi tanulmányok költségei körül felmerült kérdést tárgyaló „monográfiaja” is mutatja, ami 1626-ban jelent meg Tübingenben.⁵³

Egy évvel később azonban már otthon találjuk, hiszen 1627. július 14-én megkérte néhai Hornig Boldizsár belső tanácsos lánya, Judit kezét, akinek Lackner Kristóf volt a nevelőatyja. Érdekes, hogy akárcsak apját, az ő nevét is hiába keressük a polgárkönyvben. Vilmos apja halála után annak helyére került be a belső tanácsba 1633-ban. A tanács tagja maradt 55 éves korában, 1657. április 15-én bekövetkezett haláláig. Ez idő alatt többször viselte a polgármesteri tisztséget, azonkívül 1641. május 6-án a városi tanács őt választotta meg a Szent Mihály templom templomatyjának. Később királyi asztalnoki címet kapott, valamint Sopron követe volt az 1646-47. évi országgyűlésen.

Tertius. dr. Ferdinand Heindel

Az ünnepi beszédben megörökített jogi doktorok közül a legkevesebbet Klesch is és az utókor is a pozsonyi származású Ferdinand Heindelről (Heindelius) tud. A beszéd írója nem tud arról, hogy Heindel tanulmányai befejezése után valamilyen köztisztviselést vállalt volna Pozsonyban. Heindel illetén viszonylagos ismeretlenségét arra vezeti vissza, hogy a Rákóczi-mozgalom⁵⁴ valamint az üldöztetés miatt (*ingrumentibus turbis Rabozianis [sic!] & Persecutione*) elhagyta az országot.

Heindelről valóban keveset tudunk. Elsősorban tanulmányairól maradtak fenn szét-szórta adatok Európa-szerte. Peregrinusként először a strasbourg-i jogi karon tűnt fel, ahol 1623. május 14-én iratkozott be.⁵⁵ Előbb az *artes* körébe tartozó ismeretekben mélyülhetett el, hiszen 1624 áprilisában egy fizikai tárgyú *disputatiót* védett meg Nicolaus Agerius (1568-1634) orvos és botanikus elnökletével.⁵⁶ Ugyanitt az 1624/25-ös tanévben bölcsész *magister*-jelöltként említik.⁵⁷ Talán bölcsészeti ta-

Juris, ac praecipuè superiori seculi in Germania Jurisperitis, Habita, In Actu Solenni Ab ipso Magnifico Tubingensi Rectore D.D. Joh. Halbrittero, Antecessore Maximo, Patrono mihi magno. cum ego Gvilelmus Artner, Oedenburgensis, in J.U.Doctorem renunciarer. die 14. September. An. 1625.

⁵² Vö. HOFFMANN: i. m., 82–83.

⁵³ Guilelmi ARTNERI, Oedenburgensis J.U.D. *Brevissima duarum Quaestionum Discussio: I. An filius Patrem ad sumptus studiorum cogere possit? II. An filius sumptus studiorum conferre teneatur?* Tubingae. Typis Theodorici Werlini, Anno MDCXXVI.

⁵⁴ Nem lehet tudni, Daniel Klesch mire gondol itt pontosan, hiszen I. Rákóczi György hadai 1644-ben fenyegették Nyugat-Magyarországot, s mint alább kiderül Heindel még az '50-es évek elején is Pozsonyban élt.

⁵⁵ „stud. iur.” Vö. Gustav C. KNOD: *Die alten Matrikeln der Universität Straßburg 1621–1793. II. Die Matrikeln der medicinischen und juristischen Facultät.* Straßburg, 1897, 206.

⁵⁶ A magyar könyvészetben eddig ismeretlen hungarikumként: *Οἷδος, sive quaestionum miscellanearum nex physica depromptarum octo. Quas ... sub praesidio ... Nicolai Agerii ... publice pro viribus tuebitur, [sic] Ferdinandus HEINDELIUS ... ad diem [] Aprilis. Argentorati: typis Johannis Caroli, 1624.* Vö. W. A. KELLY: *A catalogue of seventeenth century medical and scientific imprints in Edinburgh libraries. Series 1: German imprints*, Edinburgh, 2008. nr. A33. A. William KELLY: *Neugefundene Gedichte J.M. Moscherochs, D. Morhofs und C.F. Humolds.* Daphnis. Zeitschrift für Mittlere Deutsche Literatur und Kultur der Frühen Neuzeit (1400–1750), 34 (2005/1–2), 373–374.

⁵⁷ „cand. phil.” Vö. Gustav C. KNOD: *Die alten Matrikeln der Universität Straßburg 1621–1793. I. Die allgemeinen Matrikeln und die Matrikeln der philosophischen und theologischen Facultät.* Straßburg, 1897, 529.

nulmányai lezárásához kapcsolódott politikai és jogi kérdéseket ókori szerzők alapján tárgyaló, három részből álló (az útonállók önvédelemből való megölésének lehetőségéről, a részeg elkövető súlyosabb büntetéséről és az ellenségnek tett ígéretről szóló)⁵⁸ *disputatio*ja,⁵⁹ melyet a kor egyik legnevesebb történésze, Matthias Bernegger⁶⁰ vezetésével védett meg 1624 októberében. Bázisban mindenesetre már *magister*-ként iratkozott be 1627 októberében.⁶¹ Szorgalmasan jegyzett be különböző emlékkönyvekbe az ezt követő hónapokban.⁶² Nem egészen egy év múlva, 1628. szeptember 2-án jogi doktorrá avatták *Praelectio*-ja alapján,⁶³ amit talán nem tekinthetünk a szó szoros értelmében doktori *disputation*nak.⁶⁴

Heindel egyetemi tanulmányai utáni életéről csak egyetlen adat ismert mindeddig: 1651-ben Pozsonyban élt, ahol botanikai kertje a pozsonyi prépost kertje mellett volt, és ezen kert növényeinek jegyzékét ebben az évben ki is nyomatta.⁶⁵ Azonban a Heindel-féle kertet 1656-ban végrendeletileg a pozsonyi jezsuita kollégium kapta meg,⁶⁶ tehát ekkoriban Heindel vagy már nem élt, vagy mikor távozott a városból a kertet valakinek átruházta, s ettől örökölték meg a jezsuiták.

Quartus. dr. Michael Pancratius

Klesch a legtöbbet (Lackner után) a Felvidékről Erdélybe származott Michael Pancratiusról tudta. Megemlíti, hogy Rostockban szerezte jogi doktori címét, ahol az-

⁵⁸ I. *Insidiator jure interfici potest. Cic. pro Mil. II. Ebrui peccans dupliciter puniendus. Arist. 2. pol. 10. III. Etiam si quid singuli temporibus adducti hosti promiserint, est in eo ipso fides conservanda. Cic. I. Offic.*

⁵⁹ *Disputatio Historico-Politica: Continens Quaestiones Miscellaneas: Quam Divinā favente gratiā Sub Praesidio Clarissimi atque Excellentissimi Viri, Dn. Matthiae BERNEGGERI, Historiarum Professoris Eximij, Praeceptoris & fautoris sui plurimum honorandi: defendendam suscipiet Ferdinandus HEINDEL. Posoniensis-Ungarus. ad diem. ... Octobr. ... Argentoratī. Typis Johannis Reppij. Anno 1624. Vö. RMK III. 1365. [példány: DE JTT fénymásolat]*

⁶⁰ Mathias Bernegger (1582–1640) a strasbourg egyetem hallgatója, majd a gimnázium tanára, de hamarosan a főiskola történelmi majd szónoklati tanszékének birtokosa lett. Nagy hatású tanár volt jelentős tudományos kapcsolatokkal. Mint szakíró kevésbé jelentős, bár korának elismert tudósa volt a filológia, történelem, politika és matematika területén. Kiadásai és művei politikai-didaktikai érdeklődését bizonyítják. Fontosabb politikai művei: *Quaestionum praecipue politicarum ex Agricola C. Cornelii Taciti collectarum fasciculus*, Straßburg, 1616.; *Justi Lipsii politicorum libri ad disputandum propositi*, Straßburg, 1617; *Speculum boni principis. hoc est imperatoris Titi Livii Vespasiani vita*, Straßburg, 1627.; *Positiones historico-politicae miscellae*, Straßburg, 1625.; *Exegesis historico-politica quaestionum IV miscellanearum*, Straßburg, 1630.; *Justi Lipsii politicorum libri cum indice adcurato ex instituto Matthiae Berneggeri*, Straßburg, 1641. *Observationes historico-politicae*, Tübingen 1656. Vö. *Allgemeine Deutsche Biographie* 2. Leipzig, 1875. 412–3.

⁶¹ Hans Georg WACKERNAGEL et al.: *Die Matrikel der Universität Basel*. III.: 1601–1665. Basel, 1962. 300.

⁶² Többek között a doktorrá avatása utáni napokban. Vö. Werner Wilhelm SCHNABEL: *Die Stammbücher und Stammbuchfragmente der Stadtbibliothek Nürnberg*. Wiesbaden, 1995, nr. 59/137.

⁶³ Karl MOMMSEN: *Katalog der Basler juristischen Disputationen 1558–1818*. Aus dem Nachlaß herausgegeben von Werner KUNDERT. Frankfurt am Main, 1978, nr. 1349.

⁶⁴ Sajnos a nyomtatvány nem áll hazánkban rendelkezésre és – Karl Mommsen adatközlése ellenére – a bázeli egyetemi könyvtárban sem fellelhető.

⁶⁵ „1651. Quidam Ferdinandus Heindelius sustinuit Posonii hortum botanicum privatum, cuius Catalogum publicavit; imitatores autem illo tempore non habuit.” Vö. C. C. HABERLE: *Succincta rei Herbariae Hungariae et Transsilvaniae historia*. Typis Regiae Universitatis Hungaricae, Budae, 1830. 14.

⁶⁶ DEDEK CRESCENS Lajos: *Pozsony vármegye története* (Magyarország vármegyéi és városai. IX. Szerk. Borovszky Samu, Budapest, é.n., 627.

után professzorként is tevékenykedett. Utána az evangélikus rendek meghívására az eperjesi kollégium tanára lett (*praefecturam Collegii Provincialis in Civitate Epöriensi erecti*). Etimologizálva megjegyzi, hogy Eperjest ő latinul *Fragarianak*, illetve *Fragopolis*nak nevezi. Pancratiusz Eperjesen csak viszonylag rövid időt töltött. Bizonyos okok 1669-ben arra indították, hogy elhagyja Magyarországot, s (Szent Ambrus mintájára) világból egyházi személlyé válva Erdélyben legyen lelkipásztor és megyesi esperes (*Antistes Ecclesiae & Decanus Meggyessiensis*). Még élő (fiatalabb) kortársát isten tetszésébe ajánlja.

Michael Pancratiusz (1632–1690)⁶⁷ Szászsebesen született Martin Pancratiusz evangélikus lelkész fiaként. Nagypapja császári tiszt volt, aki Basta csapataival érkezett Erdélybe, s telepedett le. Michael szüleit korán (1644-ben) elvesztette. Emiatt Nagdisznódra (Heltau) került, ahol az ottani rektor Martin Fabricius és Jacob Schmitzler pap vették gondjaik alá. 1648-ban Kolozsváron és Pozsonyban végezte a gimnáziumot. 1650-ben a nagyszombati egyetemre ment, onnét 1652-ben Bécsbe, majd Nürnbergbe.⁶⁸ 1653 februárjában Wittenbergben beiratkozott az egyetemre,⁶⁹ ahol valószínűleg teológiát is, de bizonyosan jogot hallgatott, különösen Alexander Post professzortól. Meglátogatta ezután a lipcsei, jenai, würzburgi, altorfi, mainzi, ingolstadti, kölni, egyetemeket és akadémiákat is, amely vándorlása hat évi tanulást jelentett.⁷⁰ Az ezúton szerzett politikai, történeti és jogi ismereteit azzal hasznosította, hogy magántanítványokat kísért a gießeni, marburgi, helmstedti egyetemekre. Hamburgban vállalt másik nevelői állása révén jutott el a rostocki egyetemre, ahol 1661. márciusában iratkozott be.⁷¹ November végén egy az ijedség, illetve az ellenfélről való megrettenés hatása alatt tett esküről szóló *disputatió*val⁷² mindkét jog doktorává avatták. Munkáját Nagyszeben és Szászsebes tanácsainak, s a szászsebesi káptalan dékánjának és papjainak ajánlja, ami jól jelzi támogatói iránti háláját és egyben hazatérési szándékát is. Pancratiusz esetében a doktori *disputatio* ünnepélyes megvédésére szóló – tíz nappal korábban kelt – *invitatio* is fennmaradt, az aktuális jogi kari dékán Heinrichus Rudolphus Redeker tollából, amely irat a jelölt addigi élet-

⁶⁷ Életére vö. Joseph TRAUSCH – Friedrich SCHULLER: *Schriftsteller-Lexikon, oder bibliografisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*. III. Kronstadt-Hermannstadt, 1868–1902, 44–48.; *Allgemeines Kirchenblatt für das evangelische Deutschland*, 12. Stuttgart, 1863. 595–596.

⁶⁸ Klesch állításával szemben Pancratiusz valószínűleg nem lehetett tanítványa Sopronban. Esetleg csak röviden találkozhattak.

⁶⁹ ASZTALOS Miklós: *A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora 1601–1812*. (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár) 1930. 126.

⁷⁰ Ezeket a helyeket a matrikulák nem mutatták ki jelenlétét, de később említendő életrajza felsorolja ezen tartózkodási helyeket.

⁷¹ SZÖGI: i. m., nr. 1122. Iteni tanulmányaira vö. Ernst LEURY: *Über den Studiengang des Bischofs Michael Pancratiusz (†1690) in Rostock*. Siebenbürgische Vierteljahrschrift, 59(1936), 317–319.

⁷² *Disputatio Inauguralis De Juramento Perhorrescentiae Quam Divino Favente Numine Decreto & auctoritate Nobilissimi nec non Amplissimi Jctorum ordinis in Illustri Rostochiensium Universitate Praeside Viro Amplissimo (sic), Excellentissimo & Consultissimo Dn. Henrico Rudolpho REDEKERN, ejusdem Universitatis Prof. Publ. longe meritissimo, pro tempore Facultatis Decano Spectabili &c. Domino Patrono. Hospite atque Praeceptore suo summo honoris & observantiae cultu aeviternum prosequendo Pro Summis In Jure Utrouque Gradu, honore & privilegijs Doctoralibus consequendis Placidae Eruditorum ventilationi submittit Michael PANCRTIUS, Sabesiensis Transylvanus. Ad diem 28. Novembris. In Auditorio Majori horis ante & pomeridianis. Rostochii, Typis Johannis Kilii, Acad. Typogr. Anno 1661.* Vö. VD17 7:638961L – RMK III. 2144. [példánya: OSZK RMK III. 2144 – DE JTT fénymásolat]

rajzát is tartalmazza.⁷³ Fokozatszerzése után előadásokat tartott történelemből és ékesszólástanból. 1662-ben a güstrowi iskola *conrectora* lett.⁷⁴ Hazautazván 1666 őszén Eperjesen vendégeskedett, ahol felkérték, hogy vállalja az ottani iskola *rectori* hivatalát, míg az épülőben levő evangélikus *collegium* elkészül. Így lett az eperjesi *collegium rectora*, igazgatta az iskolát és felügyelt az építkezésre, a felsőbb osztályokban pedig előadta a történelmet valamint ékesszólást. A *lyceum* megnyitásával 1667 áprilisában Samuel Pomariust választották igazgatónak. Pancratius *praeffectusi* titulussal – lefokozása ellenére – az iskola tanára maradt és átvette a gyakorlati filozófia, a földrajz, a történelem, illetve a jogtudomány egy részének tanítását a IX. osztályban. 1668 júniusa végén – miután az iskola-felügyelők által neki följánlott tanszéket, mely lefokozás lett volna, nem fogadta el – távozott Eperjesről. Egy ideig Szepes megyében időzött, de csakhamar Nagyszebenbe hívták meg *rectornak*, ahol 1669 januárjában iktatták be hivatalába. 1670-ben újegyházi, 1671-ben pedig medgyesi lelkész, majd 1679-ben esperes lett. 1686. november 4-én az erdélyi szász ágostai evangélikus egyház püspökévé választotta. Tisztét nagy elhivatottsággal viselte 1690 júliusában bekövetkezett haláláig.

Németországból való hazatérte után sem hagyott fel a jogtudomány művelésével, amit több fennmaradt kézírata⁷⁵ és nyomtatott munkája mutat.⁷⁶

Quintus. dr. Johannes Andreas Lochner

Klesch ötödik jogi doktora a soproni származású Johannes Andreas Lochner (Lochnerus), aki azonban valószínűleg élete nagyobb részét hazáján kívül, a Birodalomban töltötte. Klesch személyesen ismerte Lochnert, akit (Pancratiussal együtt) volt soproni tanítványaként emleget,⁷⁷ s aki a heidelbergi egyetemen szerezte doktori címét, s aztán ott professzor is volt, majd a pfalzi (rajnai) választó titkára lett, s csak kevéssel „megéneklés” előtt térhetett újra haza Sopronba.

⁷³ *Heinricus Rudolphus REDEKER, Jur. D. Prof. p. & p. t. Amplissimae Facultatis juridicae Decanus Suo & Amplissimi Collegii Juridici nomine Ad Actum solennem Disputationis inauguralis De Juramento Perhorrescentiae Bono Cum Deo á Florentissimo U. J. Candidato Dn. Michaelae Pancratio, Sabesiensi Transylv. In Auditorio majori XXXIX. Novembr. ante & post meridiem instituendum. Magnificum Dn. Rectorem, Dnn. Professores, Consules, Senatores, Ecclesiastas, Doctores, Licentiatos, Magistros & Studiosos suis titulis dignissimos, omneque Literatos & literarum fautores, summa cum humanitate ac officiose invitat. Rostochii, Typis Johannis Kiliti, Acad. Typogr. Vö. RMK III. 2144.*

⁷⁴ SZÖGI: i. m., nr. 1122. Korabeli üdvözlőversei igazolják, hogy 1666-ig Rostock környékén élt.

⁷⁵ A 19. században több kéziratban kidolgozott kézikönyve volt található a nagyszebeni ágostai evangélikus egyház könyvtárában, az ágostai evangélikus erdélyi püspöki levéltárban: melyek az evangélikus egyház szabadalmaira, zsinati végzéseire és az akkori egyházjogi gyakorlatra vonatkoztak. Ezekre Vö. Joseph TRAUSSCH – Friedrich SCHULLER: i. m., 48.

⁷⁶ *PANCRA TIUS (Michael Sabesiensis Transylv. V. J. D. & Civilis Prudentiae nec non Historiarum, in Illustri Statuum Evangelicorum, quod Epperiessini est, Lyceo Professor Publicus). Tractatus Politico-Iuridicus In paragraphum Jus itaq; duplex est. Prol. de jure & divisione juris. Jvris Pvblici, Regni Hungariae, Magistratus & Statuum, tam Ecclesiasticorum, quam secularium, originem in genere & specie exhibens. Cassoviae, Typis Davidis Teßrsch. Anno. M.DC.LXVIII. RMK II. 1134.; Exercitatio Politico-Iuridica, De Imperio & Jvribus Potestatis Imperantivm, in Capita Subditorum, Quam Deo Feliciter Amvvente Praeside Nobiliss. Ampliss. Consultissimoz Viro Dn. Michaelae PANCRA TIO, V. I. D. & Civilis Prudentiae, nec non Historiarum, in Illustri Dominorum Statuum Evangelicorum; quod Epperiessini est, Lyceo, Prof. Publ. Praeceptore ac Promotore suo aeviternum colendo, Publico Examini submittit Christianvs LAZITIVS Liptovien: S. S. Theol. & Phil. Stud. Die 28. Aprilis in Auditorio Majori horis antemeridianis. Cassoviae, Typis Davidis Teßrsch. Anno 1668. Vö. RMK II. 1133.*

⁷⁷ Klesch Dániel hozzátvetőleg 1650 és 1659 között oktatott Sopronban.

Johannes Andreas Lochner (1648-1684)⁷⁸ nagyapja, Johannes Lochner bécsi polgár és kereskedő evangélikus menekültként, az 1620-as vagy '30-as években költözött Sopronba. Apja, Johannes Bernhard Lochner ügyvéd 1648 januárjában lett soproni polgár. Az '50-es években (1653-1658 között) a város belső tanácsosa volt és a város egyik vezető polgárának volt tekinthető. Feleségével Rainer Rosinával még 1645-ben kötött házasságot.⁷⁹ Fia Sopronban, 1648. május 10-én (vagy 11-én) született és soproni tanulmányai után 15 éves korában ment a német egyetemekre. Állítása szerint a háború elől menekült, hogy a tanulásnak hódolhasson.⁸⁰ 1664. július 13-án iratkozott be a tübingeni egyetemre,⁸¹ ahol több magyar is tanult e korban (Sopronból pl. Georgius Preisegger és Georgius Dömötöri).⁸² Első „kitűnése” az egyetemen azután történt, hogy a költő Zrínyi Miklós tragikus halálának híre – talán még 1664 végén – Tübingenbe ért. A gyász hír különösen fájdalmasan érinthette a magyar diákokat: ők az egész kereszténység veszteségének tartották Zrínyi halálát. Dömötöri ennek a gyásznak adott kifejezést, amikor *Honor posthumus*⁸³ címen emlékfüzetet bocsátott közre,⁸⁴ melybe Lochner is verset írt.

Kétévi tanulás után, 1666 augusztusában Johannes Gravius, akkori dékán elnöklete mellett nyilvános vizsga-vitatkozást tartott (*publico examini submissa*),⁸⁵ amelyet azonban valószínűleg nem követett a doktori cím megszerzése.⁸⁶ Alig egy héttel a *disputatio* után már Altdorfban iratkozott be. Itt csak néhány hónapot töltött, mert 1667 januárjában elhagyta az egyetemet.⁸⁷ Nem tudni a következő hónapokat hol töltötte, mert Jénába csak azon év augusztusában immatrikulált.⁸⁸

Eddig azt hitte az irodalom, hogy ezután hazatért Sopronba. De ma már – ha Klesch információit elfogadjuk – abból indulhatunk ki, hogy talán jó tíz évig nem is ment haza Pannóniába, hanem önkéntes száműzetésben maradt. Hogy mivel kereste kenyerét, nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy tanulmányait 1676 novemberében zárta le Heidelbergben a jogi doktori cím megszerzésével.⁸⁹ Doktori *dissertatio*ja egy sajátos

⁷⁸ KARNER Károly: *Két soproni vonatkozású nyomtatvány 1681-ből*. Soproni Szemle, (1966), 75–76.; CWITTINGER: i. m., 228.; SZINYEI: i. m., VII. 1345.

⁷⁹ HÁZI: i. m., 7472.

⁸⁰ KARNER: i. m., 76.

⁸¹ Albert BÜRK – Wilhelm WILLE: *Die Matrikel der Universität Tübingen*. II.: 1600–1710. Tübingen, 1953, 313.

⁸² KARNER: i. m., 76.

⁸³ RMK III. 2219.

⁸⁴ Csatai ENDRE: *Soproni diákkörszélők a 17. század derekán*. Soproni Szemle, 1955, 85.

⁸⁵ *Facies Juris Publici Hungariae, Praeside Johanne GRAVIO, U. J. D. & P. P. h. t. Facultatis Decano, Publico examini submissa Die 24. Augusti, loco horisque solitis, a Joh. Andrea LOCHNERO, Sempr. Hungaro, Tubingae, Typis Johann. Henrici Reisl, Anno M. DC. LXVI*. RMK III. 2363. – VD17 3:022903U.; Jóny János 1717-ben, majd két saját művével együtt 1756-ban Jénában újra kiadta Lochner ezen munkáját. Vö. RMK III/18sz-1, 794. és 795. Karner viszonylag részletesen bemutatja a *Facies*-t. KARNER: i. m., 76–78.

⁸⁶ Karner Károly szerintem Cwittinger nyomán tévesen tekintette ezt a munkát Lochner doktori munkájának, hisz ha ez így lenne, a 10 évvel későbbi, heidelbergi *disputatio*ját nem jelölte volna *disputatio inauguralis*nak.

⁸⁷ 1667. augusztus 30-án. Vö. Elias VON STEINMEYER: *Die Matrikel der Universität Altdorf (1575–1809)*. I. Würzburg, 1912, nr. 10784.

⁸⁸ Reinhold JAUERNIG – Marga STEIGER: *Die Matrikel der Universität Jena. II.: 1652–1723*. Weimar, 1977, 482.; MOKOS: i. m., 23.; HAAN Lajos: *Jena Hungarica sive memoria Hungarorum a tribus proximis saeculis academiae Jenaensi adscriptorum*. Gyula, 1858, 21.

⁸⁹ A heidelbergi matrikula 1663 és 1689 közötti része elveszett. 1632–1652 és 1689–1703 között az egyetem zárva volt. Vö. Johann Friedrich HAUTZ: *Geschichte der Universität Heidelberg* II. Mannheim, 1864, 170–204.

eljárásjogi problémáról – a szavazategyenlőség feloldásáról a kollektív bírói fórumok esetében – szólt.⁹⁰ Ha hihetünk Klesch állításának, akkor rövid ideig a heidelbergi egyetemen az ékesszólás és a történelem professzora is volt, majd a pfalzi (rajnai) választófejedelem szolgálatába állott.⁹¹ A franciák betörése miatt térhetett haza Sopronba nem sokkal 1680 előtt.⁹² Hazatérte után feltételezhetően ügyvédi gyakorlatot folytatott. Kései hazaköltözését közvetve az is bizonyíthatja, hogy – apjával ellentétben – nem szerzett soproni polgárjogot, és testvérével (Johannes Bernhard) ellentétben családot sem alapított.⁹³

Két nyoma van még soproni tevékenységének. Amikor I. Lipót 1681. május 22-én ünnepélyesen bevonult Sopronba, az ide meghirdetett országgyűlésre, Lochner köszöntötte egy viszonylag terjedelmes (4 levélből álló) ünnepélyes latin üdvözlő irattal⁹⁴ „hazája és saját nevében.”⁹⁵ Egy fennmaradt levelében, amelyet 1681. augusztus 13-án – tehát a soproni országgyűlés idején – Bécsből írt Andreas Preining városi kamarához, arról értesítette a címzettet, hogy a bécsi hírek szerint I. Lipót a vallásügyi kérdésben nagyon kemény álláspontra határozta el magát.⁹⁶

Lochner alig 36 éves korában halt meg, mint jómódú és tekintélyes polgárt temették el 1684. május 7-én.

Coronis

Klesch fejtegetései azonban nem fejeződnek be az ötökről meglévő ismeretei előadásával. A munka utolsó oldalán arról elmélkedik, hogy miért is vannak olyan kevesen a jogi doktorok, midőn orvosdoktorokat sokat ismer a múltból és a kortársak között is. Pozsonyból, Sopronból, Modorról, Besztercebányáról, Eperjesről és Kassáról hoz név szerint példákat, s megemlíti olyanokat is, akik külföldön jutottak *medicus*ként magas polcra. Emlékeztet arra, hogy nemrégiben avatták Mattheus Palumbinit orvosdoktorrá Jénában.

Ugyanakkor erős kétségét fejezi ki az iránt, hogy a közeljövőben magyarországi jogi doktorok avatására újra sor kerülhetne. Mindezt azzal magyarázza, hogy Magyaror-

⁹⁰ ΑΘΗΝΑΣ ΨΗΦΟΣ. s. *Calculus Minervae Disputatione Inaugurali Juridica in Illustri et Perantiqua Heidelbergensi sub Praesidio Viri Nobilissimi, Amplissimi atque Consultissimi dn. Georgii Gisberti GLÖCKNERI. Jurium Doct. et PP. Academiae pro Cancellarii. Patron. ac fautoris S. Pl. colendi pro Consequendis legitime summis in utroque Jure Honoribus Placido Eruditorum Examine PP. VII. kal. Novembr. MDCLXXVI. L. H. Q. S. a Joh. Andrea LOCHNERO Castr. Sempron. Panmon. Typis excudit Samuel Ammonius. Acad. Typogr. Vö. VD17 14:019869A* [példányok: UB (Heidelberg) Za 7144 – Bibliotheca Bodleiana – DE JTT fénymásolat]

⁹¹ A választófejedelem ekkor Carolus Ludovicus (1617–1680) volt, aki a '70-es években a franciák elleni birodalmi háború (1673–1679) során nem szövetkezett a franciákkal és ezért a nijmegeni békében (1678/79) jelentős területekről kellett lemondania. Vö. *Allgemeine Deutsche Biographie* 15. Leipzig, 1882, 326–331. Karl HAUCK: *Karl Ludwig, Kurfürst von der Pfalz (1617–1680)*. Leipzig, 1903.

⁹² Valószínűleg a nijmegeni békét megelőzően említett harci események térítették a haza vezető útra Lochnert.

⁹³ KARNER: i. m., 75.

⁹⁴ *Leopold I. Augusto Rom. Imperatori, Hungariae & Boemiae Regi, Archidvci Avstriae, &c. Ad Comitua Publica Hungariae Sempronium Solemniter Intransi. De Felici Adventu Patriae, Suoque Nomine Gratulatur Majestati Ejus Dicitissimus Joh. Andreas LOCHNERUS Sempronienis, J. U. D. A. O. R. M. DC. LXXXI. X. Kal. Jun. Viennae Austriae, Typis Ioann. Van Ghelen, Vniverstitatis Typographi. Vö. RMK III. 3095*

⁹⁵ A beszédet bemutatja KARNER: i. m., 73–75.

⁹⁶ Vár. lt. lad. XIV. fasc. 1, nr. 2. KARNER: i. m., 78.

szágnak sajátságos joga van (mint azt a *Tripartitum* is mondja), és a magyar jogot semmilyen akadémián nem oktatják nyilvánosan. Segítséget abban látna, ha a magyar jogot összehasonlítanák a római joggal (*ius civile*), mint ahogy ezt nem sokkal korábban Johann Otto Tabor professzor elnöklete alatt tette Straßburgban nagy sikerrel két pozsonyi jogtanuló, bizonyos „Dn Zillinger & N.N.”

De – figyelmezteti saját magát – a suszter maradjon a kaptafánál! Elegendőnek tartja, hogy a tudós jogok tanulóit és a *Tripartitum* ismerőit arra buzdítsa, hogy a hazai jog valamint a tudós magán és közjog egybecsengéseit feltárják és kifürkésszék, s ezáltal a minden hájjal megkent patvaristákat, zavaros és talányos tudományukkal együtt kiűssék a nyeregből.

A különböző jogok összehasonlítása természetesen helyénvaló javaslat, de Klesch valóban maradhatott volna a kaptafánál. Ezt nem csak az ötokról közölt információk megbízhatatlansága és sekélyessége miatt tarthatjuk így, hanem azért is, mert rosszul emlékszik a straßburgi hallgatókra (Zillinger helyett Beigler⁹⁷), és mert jogász pantheonjából éppen azt a szerzőt hagyta ki, aki az egyik első lépcsőt tette meg egy hazai (partikuláris) jog és az egyetemi tanjog közötti összehasonlítás útján: az erdélyi Laurentius Töppeltet.⁹⁸

Klesch a munkát egy újabb disztichonos verssel zárja, melyet a jog magyar művelő-éhez intéz, s melynek lényege az, hogy szakadatlanul forgassák a *Tripartitum*ot és annak rendelkezéseit a *ius civile*vel – a tudós támasszal – hasonlítsák azt össze az egyezések megállapítása végett. S figyelmeztet is, hogy ebben egyetlen professzor sem tud segíteni, csak a gyakorlatban lehet tökéletesíteni ezt a tudást is.

Appendix

Sextus doctor. dr. Johann Christoph Planckenauer

Klesch számításai szerint hatodikként az üdvözlő beszéd címzettje, Johann Christoph Planckenauer szerezheti meg a magyarországiak közül a mindkét jog doktora címet. De mit is tudunk erről a valószínűleg tehetős fiatalemberről, akinek az ágostai hit nagy száműzött bajnoka ezzel az előkelő hellyel hízeleg a hazai jogtudorok között.

Nem tudjuk mikor született és meddig élt, ismertségét tanulmányainak és peregrinációja alatt frott munkáinak köszönheti. Lehetséges, hogy nem tért haza szülővárosába. Apjaként Johann Plancknauer lelkészt tartják számon, aki valószínűleg azonos azzal a pozsonyi peregrinussal, aki 1645-ben Torunban a gimnáziumba és 1646-ban Königsbergben az egyetemre iratkozott be.⁹⁹

⁹⁷ *Collationis Juris Romani Et Hungarici tá próta sub Moderamine Dn. Joh. Otto TABORIS ... Studio & Opera Johannis BEIGLERI Posonto Hungari et Georgii Samuelis HASENLOFFII Efferdingo Austrii, Argentorati. MDCLI. VD17 7:655611E – RMK III. 1777, 1778 és 6313. [példányok: MPI (Frankfurt) Diss. CLXXXVIII A/21. – DE JTT fénymásolat]*

⁹⁸ *Differentiae Atque Conventientiae Juris Civilis Et Juris Municipalis Saxonum In Transsylvania Adspirante Numine Divino Praesidae ... Ernesto CREGEL ... Placidae censurae Eruditorum subjectae a Laurentino TOPPELTINO de Medgyes Avt. et Resp. Ad. d. 20. Martii...* Altdorphi, 1661. VD17 12:140832A – RMK III. 2135. [példány: OSZK – RMK III. 2135 – DE JTT fénymásolat]

⁹⁹ SZÖGI: i. m., nr. 758. és 1341.

Az ifjabb Planckenauser peregrinációja első nyomaként az altdorfi egyetemre való beiratkozását kell tekintenünk, ami 1675 májusában történt, ahol Köpschin-ből (Köpcsény, Pozsony mellett – valószínűleg apja itt volt lelkész) származónak írta magát.¹⁰⁰ Altdorfból – eddig úgy tartották – Jénába vezetett Planckenauser útja, ahol 1676-ban a téli félévre iratkozott be.¹⁰¹ Ezt azonban módosítja az a tény, hogy 1676 októberében egy filozófiai *disputatiót* védett meg a regensburgi gimnáziumban Sebastian Kirchmaier professzor elnöklete alatt.¹⁰² Jénába csak közvetlenül ezután érkezhettek.

Jénában négyévnyi tanulásba belefért egy jogi ciklulár-*disputatio*,¹⁰³ néhány emlékkötetbe írott vers és egy szoros barátság a kor egyik érdekes alakjával Filip von Zesen irodalmárral, akinek szárnyai alatt német verselő vénáját is kipróbálhatta. Ez utóbbira utal a von Zesennel közösen megjelentetett egymást kölcsönösen versben dicsőítő füzetecske.¹⁰⁴ Valószínűleg ezen ismeretség alapján lett Planckenauser ekkoriban tagja a *Deutschgesinnte Genossenschaft* elnevezésű nyelvapoló egyesületnek, aminek *spiritus rectora* von Zesen volt.¹⁰⁵ Költészeti szárnypróbálgatásai csúcspontját egy – főleg saját költeményekből álló – versgyűjtemény jelentette még 1678-ból.¹⁰⁶

De emellett a jogi tanulmányokat sem hanyagolta el, amit mutat, hogy 1680. júliusának végén – mint láttuk – eljött a doktorrá avatás napja is. Doktori *disputatióját* már nem Müller, hanem egy másik professzor, Johann Christoph Falckner¹⁰⁷ elnökletével

¹⁰⁰ Elias VON STEINMEYER: *Die Matrikel der Universität Altdorf (1575–1809)*. II. Würzburg, 1912. 430.

¹⁰¹ MOKOS: i. m., 25.

¹⁰² *Dissertatio De Lingua / Quam Supremi Numinis Auspicio, Et Auctoritate Illustris Magistratus. In Inclita Hac Imperiali Ratispona, Praeside Dn. Sebast. KIRCHMAIERO ... Gymnas: Profess: Publico. Disquisitioni publicae exponit, Johannes Christophorus PLANCKENAUERUS, Koepchiniensis Hungarus, Autor Et Respondens. Ad d. Octob. A. M.DCLXXVI. horis loco[que] consuetis Ratisponae: Hanckwitz, 1676. Vö. VD17 1:044578W*

¹⁰³ *Collegii Publici Ad Titul. Ult. Digestorum De Diversis Regulis Juris Antiqui Disputato XVII. Quam Praeside Petro MÜLLERO, U. J. D. & Prof. Publ. ad d. Octobr. exercitii gratia exponit JOH. Christophorus PLANCKENAUER, Hungar. Jenae, Typis Bauhoferianis, A. C. M. DC. LXXIIX. Vö. VD17 12:143116T – RMK III. 2905. [példány: MPI (Frankfurt) Diss. CXXVI – OSZK – RMK III. 2905 – DE JTT fénymásolat] Külön címlappal jelent meg egy évvel később az alábbi kötetben: *Collegii Publici Ad Titul. Ult. Digestorum de Diversis Regulis Juris Antiqui Pars Prior: continens XX. Disputationes In Academia Ienensi habitas Praeside Petro MÜLLERO ICto Et Professore*. VD17 1:007203W*

¹⁰⁴ *Ruhm und Ehren-Zedern dem grosstättigen hochedlen und gestrengen Herrn Herrn Filip von Zesen. der röm. keiserl. Majestäht Hofgrafen, Rittersn u. a. m. der hochdeutschen Helden Sprache fürtrefflichem weltberühmten Retter und Fortpflanzter u. a. m., als seine hochadeliche Grosstättigkeit den 25. Neujahrsmonat des im 1677 Heiljahre auf der weltberühmten Hohen Schule Jena glücklich angelangt, aus schuldigster Dienstpfligt aufgerichtet von Johann Kristof PLANCKENAUERN von Kittsee aus Ungarn. – Die unverwelkliche Lorbeer und Rosen-Krohne, erteilt und bekräftiget aus allernädigst erteilter röm. keis. Maj. Vollmacht dem edlen sinreichen und wohlgelehrten Herrn Johan Kristof Planckenauser Rechtsgeflissenem u. a. m. vermittelt nachfolgender Reimzeilen Filip VON ZESEN, des röm. keiserl. Hof's Graf. Ritter u. a. m. Gedrückt zu Jehme. (1677), bei Johan Jakob Bauhofern. RMK III. 6712.*

¹⁰⁵ Karl DISSEL: *Philipp von Zesen und die Deutschgesinnte Genossenschaft*. Hamburg, 1890.; Gerhard DÖNNHAUPT: *Philipp von Zesen*. In: *Personallbibliographien zu den Drucken des Barock*. Bd. 6. Stuttgart, 1993. 4272–4331.

¹⁰⁶ Johann Kristof PLANCKENAUERS *Letzter Gerichts- und Todten-Prozess*. Jena, Bauhofer, 1678. Ebben közreműködőként Peter Müller, Sebastian Kirchmaier korábbi professzorai mellett mások is részt vettek. Jöcher német költőként tarja nyilván Planckenauser, és azt írja róla, a Palmen-Gesellschaft tagja volt „Geschmückten” fedőnévvel. Vö. Christian Gottlieb JÖCHER: *Allgemeines Gelehrten Lexicon*. III. Leipzig, 1751. 1615.

¹⁰⁷ Johann Christoph Falckner (1629–1681) nürnbergi előtanulmányok után Jénában végezte jogi tanulmányait. Végzése után magánórákkal kereste kenyerét. 1659-ben szerezte doktori címét és előbb rendkívüli, majd 1662-ben rendes tanára lett a jénai jogi karnak. Vö. GÜNTHER: i. m. 62.

védte meg 1680. július 31-én.¹⁰⁸ A dolgozat a régi értelemben vett téziszfüzet, ahol több jogterületből összeállított 257 tézist állít fel a jelölt (a magánjogból 51, a büntető anyagi és eljárásjogból 24, a magánjogi eljárás köréből 24, a közjogból 51, a kamarai bíróság eljárásjogából 57 és a természetjogból 50). Megjegyzendő, hogy Planckenuer doktorrá avatásához kapcsolódóan a téziszfüzetben és Klesch kinyomtatott beszédén kívül, a szokások szerint egy meghívó is nyomda alá került. A meghívót a jogi kar dékánja adta ki néhány nappal a „nyilvános és ünnepélyes védés” előtt.¹⁰⁹

Planckenuernak a jogi doktori cím megszerzése utáni sorsáról csak annyit tudunk, hogy 1685-ben Bécsben tűnt fel, talán azért, hogy ott is elismertesse doktori címét.¹¹⁰

Planckenuer, mint tudjuk csak Daniel Klesch furcsa számítása alapján került – talán kissé érdemtelenül – olyan jeles elméleti és gyakorlati jogászok közé, mint Christoph Lackner, Wilhelm Artner vagy Michael Pancratius. Doktorrá avatása azonban – mint láttuk – alkalmat kínált az első, természetesen alkalmi jellegű és elsietett hazai jogi arcképvázlat-sorozat megszületéséhez.

BÉLA P. SZABÓ

PANEGYRISCHE AUFZÄHLUNG VON UNGARLÄNDISCHEN DOKTOREN DER RECHTE AUS DEM JAHRE 1680

(Zusammenfassung)

Im Beitrag wird ein neulich entdeckte Hungarika-Schrift aus dem 17. Jahrhundert vorgestellt, die als erster Versuch einer ungarischen Juristen-Biographiesammlung zu beurteilen ist. Es geht um die gedruckte Version einer panegyrischen Rede, die im Jahre 1680 von Daniel Klesch, evangelischer Exulant-Pfarrer aus Ungarn anlässlich der Doktorpromotion eines aus Pressburg stammenden Jurastudenten (Johann Christoph Planckenuer) in Jena gehalten wurde. Zuerst wird der Ablauf der Doktorpromotionen kurz vorgestellt und dann die Behauptungen Klesch'ens über die fünf ungarischen Rechtsgelehrten mit unserem heutigen Wissen über ihnen konfrontiert. Schliesslich werden die vorgefundbaren Daten über Planckenuers Peregrination aufgezählt.

¹⁰⁸ *Loco Thematicis Inauguralis Centurias Positionum Ex Iure Civili Publico Naturae Et Gentium, duas et quod excurrit Assistente Numine divino. Permissa Illustris hujus Academiae Salanae, Praeside Viro Nobiliss. Excellentiss. et Consultissimo Domino Johanne Christophoro FALCKNER J.U.D. & PP. celeberrimo, Consiliario Saxonico, Curiae Provinciae & Scabatus nec non Facultatis Juridicae Assessore gravissimo Pro Licentia Doctorali Eruditis exhibet ventilandas Joh. Christoph. PLANCKENAUER. K. H. ultimo Julii Anno 1680. In Auditorio Jctorum, horis ante & postmeridianis. Lenae, Literis Johannis Jacobi Bauhoferi. Vö. VD17 14:025637R [példány: MPI (Frankfurt) Var. Disp. 227/40 – DE JTT fénymásolat]*

¹⁰⁹ *Nicolaus Christophorus LYNCKER, IC. Consiliarius Saxonicus, Facultatis Iuridicae Senior Et H. T. Decanus, L.S.P.P.: Cum nemo ipse sibi ius reddere possit, ... P.P. lenae, ipsa die Jacobi, 25. Iul. A.O.R. MDCLXXX. [lenae] : Typis Bauhoferianis, 1680. [példányok: Gotha – Ratsschulbibliothek Zwickau] Sajnos példány nem áll rendelkezésünkre így nem dönthető el, hogy a dátum (július 25.) a meghívó keltét jelöli, vagy egy a promócióhoz kötődő esemény időpontját jelenti. Fokozza a bizonytalanságot, hogy Feyl július 16-át jelöli meg doktorrá avatása időpontjának. Vö. Othmar FEYL: *Beiträge zur Geschichte der slawischen Verbindungen und internationalen Kontakte der Universität Jena*. Jena, 1960. 60.*

¹¹⁰ *Burgenland in seiner pannonischer Umwelt. Festgabe für August Ernst*. Eisenstadt, 1984. 354.

1. sz. melléklet

QVOD DEUS FELIX FAUSTUMQVE ESSE JUBEAT!
 PENTAS
 DOCTORUM JURIS
 IN HUNGARIA
 RECENSITA
 IN PROMOTIONE DOCTORALI
 NOBILISSIMI, AMPLISSIMI, ET PRÆ-
 CELLENTISSIMI
 DOMINI
 IOHANNIS CRISTOPHORI
 PLANKENAUERI,
 KÖPCHINIENSIS AD POSONIUM HUNGARI
 CUM IS
 IN CELEBERRIMA UNIVERSITATE JENENSI
 RECTORE MAGNifico
 NOBILISSIMO, CONSULTISSIMO ET EXCELLENTISSIMO
 DNO. HENRICO BALTH. ROTHIO,
 JCTO ET ANTECESSORE CELEBERRIMO, UT ET CONSI-
 LIARIO SAX. ET SCHWARZBURGICO
 GRAVISSIMO,
 BRABEUTA
 MAGNifico, NOBILISSIMO ET CONSULTISSIMO
 DNO. GEORGIO ADAMO STRUVIO,
 JCTO FAMIGERATISSIMO, CONSILIARIO SAX. INTIMO, ET
 COLL. JURID. PRÆSIDE ORDINARIO EMINENTESIMO &c.
 DECANO
 NOBILISSIMO, CONSULTISSIMO ET EXCELLENTISSIMO
 DNO. NICOLAO CHRISTOPH. LYNCKERO,
 JCTO LAUDATISSIMO, CONSILIARIO SAX. ET COLLEGII
 JURIDICI SENIORE,
 PUBLICA ET SOLENNI PANEGYRI
 D. III. AUG. A. D. M. DC. LXXX.
 DOCTOR UTRIUSQVE JURIS RENUNCIARETUR
 ET FELICI OMINE, CUM PENTADE COMPETITORUM
 PENTADI ILLI PANNONICÆ ANNUMERARETUR
 SEXTUS
 EVOLUTA *Evangelii Poetica-Historico*
 DANIELE KLESCHIO P. L. C. SS. THEOL. BACC.
 ANTIQVARIUS IN HUNG. PAST. INSP. ET CONSIST. ASSIDUUS, &c.
Nunc ob Exilium Scholæ Jm. Sen. Redire.
 JENÆ, Stanlio BAUHOFERIANO.

DOCTORES JURIS paucos Terra Hungara
vidit;
Vix ipse quinos noverim, quos nominem;
Et de Gente quidem propria vix incidit unus:
Nam qui fuere, Pannonum sunt Posterii:
Aut de Reliquis Gepidarum prisca Propago.
Cognomen haut obscure id omnium indicat.
(a) LAKNERUS primus Sempronia Moenia fulcit,
Clarus Stipendiò atque Clarus CAESARI.
(b) ARTNERUS post hunc Faeces & Sceptra capessit,
Urbemque CONSUL. dirigit SEMIRONIUM.
(c) HEINDELIUS Themidos Lumen celebratus in Urbe
POSONIO, oraculum Dicæ, Svadæ Decus.
(d) PANCRA TIUS non tam pridem FRAGARIA
Tempe
Ornavit; hinc in DACIA pascit Gregem.
Excepit Reducem (e) LOCHNERUM Patria nuper,
ELECTOR hunc RHENI æstimavit intimè.
Tot novi. Tu DOCTOR eris, Clarissime Fautor,
Sextus. Sit Omen hocce prosperum precor!

- (a) CHRISTOPHORUS LAKNERUS J. U. D. Consul quondam Regis Libere
regis in Hung. Civitatis Semproniensis (Germ. *Seydenburg*) ut & Sac.
Cæs. Regisque Majestatis FERD. II. Aulæ Familiarius & Consiliarius gravis
funus. Descriptione CORONÆ HUNGARICÆ, aliisque plurimis Scriptis
celebris. Vir planè incomparabilis, qui sui similem eos, qui vixit, ævum habuit
nullum, sui dissimiles reliquit plurimos. Patrem habuit Aurislabium, a quo
Artem hanc in ætate juvenili ita exactè didicit, ut alios eodem Artu additos
multis paratissimis posse se reliquerit. Pocula, Patenas, Calices, Annulos, Fel-
vina & alia Vascula argentea manu propria artificiose elaborata prædicto Au-
gustissimo Imperatori Testamento legavit & reliquit, hæc finit, ut Sux Sacratissi-
ma Majestas Testamentarias à se factas Dispositiones, Legata in Evangelicor-
um Studiorum Stipendiis & Subsidia confirmaret. Cum tam charus verat, ut
nullo Minore premisso (*umangefasster*) quotiescunque Aulam Cæs. videret,
libertine accendendi Imperatoris copiam peteret & facultas, & quicquid Pri-
vilegiorum vellent, in Honorem egregium & incrementum Civitatis impetraret.
Occasione insolitæ bonæ Clementiæ hæc erat. Postquam Licentiam Juris ob-
tinisset, commendatus illi fuit Baro quidam Carinthius, quem ex Collegio Prin-
cipum Tubingensi duxit per Italiam ejusque studia & iter secum Moderator di-
rexerit. Accidit verò non sine singulari divinæ Providentiæ nutu, ut eodem
tempore Serenissimus Austriæ Archidux FERDINANDUS, cum adhuc mi-
norem esset, (hævi post Electus Romanorum Imperator) incognito, quod dicitur,
peregrinaretur, quem in idem Diversorium forte fortuna delatam LAK-
NERUS

NERTIS nosse agnovérat, cautè tamen dissimulavit, nec toto illo per universam Italiam itinere, quod velut inito pacto nostroque comitatu murus aggressi fuerant, ullo unquam vel gestu vel alio indicio prodidit; siquidem Archidux à nemine voluit esse agnitus. Paulo post ad Thronum Cæsareum e-
 vectus FERD. II. LAKNERUM hunc nostrum adeo æstimavit & inter ceteras ejus Virtutes SILENTIUM seu Taciturnitatem tantopere deprecavit, ut inter Consiliarios suos tales sibi optaret LAKNEROS Silentiosos & Pudentes Cornelios Tacitos. Intimè semper apud eundem IMPERATOREM tantæ admisionis amor non mentiar, si dixeris, familiaris confidenter adesse, ut nonnumquam multis placentibus Sempromiensibus ac tandem AUGUSTUM Imperii Caput receraret, omnibus aliis bellis imò Indici pretiosissimis de maris charonibus. Cumque felicissime administratè per complures Annos Republica, tandem ætate læsing prole ac hæredes, (quem Juniperus Hungarici delectum Semini vocant) è vivis decederet, Testamentum candidè de relictis facultatibus plusquam millium in præas causas Evangelicis cum rationatione solenni Regni distribuit, in quibus pauperes Studiosos indole optima præditos Suspendiis Annuis ornandos, & in Academiis liberaliter sustentandos, & pauperum Civium suas certâ pecuniâ dotandas & in Nuptiis juveniles erant. Et quod non tacendum, CONFœDERATIONE M nobiliam & Studiosam in illis SEMPRONIO Ceresus Magistrum Forensis constituit & Curatorum vinearum quas tunc Societate legavit, certisque legibus ad consuetudinem Austriacam sequeque conversationis candidè Harmoniam utrinque consulendam. Vere hic Vir fuit ævi sui ornamentum, CÆSARIS Delectum, THEMIDIOS Corculum, Pauperum & Innocentis Asylum, CURIAE gloriam, Hungaricæ nobilitatis Urbis Deus! Celebratus est abs J. HARTLIEBIO Tubingensi, P. L. Cæs. multis Encomiis & Epigrammatibus ex nominis Anagrammate celebratis quæ olim legi ex quibus notandi hoc unum Difficili memoriam causa suppedat:

LAKNERO similem non sæcula præca tulerunt,
 Vixque ferent, credo, postera secula parem.

- (b) WILHELMUS ARTNERUS J. U. DOCTOR promotus in Academia Tubingensi. Ad Clavum Republicæ Sempromiensis fedit & tandem Consul gestit per complures Annos. Cuius Maiores & inter hos SFRALDUS ARTNERUS, Catholici Civitatis in Sup. Hung. Syndicus & Senator erat, celebratus Johanne Bocatio nominatissimo superioris Seculi in Hung. Sup. Poëtâ in eadem Urbe Rerum Literarum tum Polnicæ RECTORE.
- (c) HEINDELUS J. U. DOCTOR, quibus abundans nullo in Politia Posoniensi tantus est munere, ingruentibus curis Rabozianis & Persecutione Regno excolit.
- (d) MICHAEL PANCRATIUS J. U. D. in Academia Rostochiensis promotus, in qua etiam Magnus Prof. P. fuisse. Vocatus inde à Statibus Evangelicis ad PRÆFECTURAM Collegii Provincialis in Civitate Epöniensi erecto, (quam Fraganam vocant, dicitur & Fragopolis, nam vox Hungarica Epör, notat tragum; Epörus hely, locus fragosus, seu fragis confusus) in quo Prof. Publ. erat per breve tempus. Discessit inde propter certas causas in Hungaria mortuus Anno 1669, & in Transylvania ex Præfecto AMBROSIO, Mediolanensis Episcopus) i. e. Pastor, Antistes Ecclesiæ & Decanus Megyessensis factus, alter Milesius, adhuc superstes, quem DEUS servet!

(e) JOH.

(c) JOH. ANDREAS LOCHNERUS, Sempronienſis, meus etiam olim, (ſicut & PANCRATIUS) in Gymnaſio Sempronienſi Auditor, Jur. Utr. DOCTOR in Acad. Heidelbergenſi promotus, in qua etiam Proſ. Eloqu. & Hiſtor. P. non tam pridem erat: uno & Sereniſſimo Electori Palatino Rheno a Secretis. Is non tam pridem propter motus Gallicos & metum futuri periculi in Patriam SEMPRONIUM conceſſit.

Hi fuere quinque in Hungaria Juris Utr. DOCTORES, plures enim fuſſe nec ſciſ, nec vidi, nec legi, nec audivi. Doctores Medicinæ Hungaria habuit plurimos, partim jam defunctos, quos ego olim noveram: POSONI, D. RAIGERUM, D. GAIERUM, D. HOFERUM, D. SPINDLERUM, SEMPRONI, quondam D. FRIDERICI, D. SCHARLAUERUM, D. PERSUM, D. FÖGLERUM, MODRÆ, D. RULANDUM, NECOLII, D. RAHELIIUM, EPORIESSINI, D. PATERSONIIUM, CASSOWIÆ, D. JUDICEM, D. BREUERUM &c. Et quis omnes numeret? Inter ſuperſtites qui ſunt: D. ab HELLEMBACH Schemmari & D. SCHUMBERGERUS Sempronis hæcenus Sereniſſimæ PRINCIPIS ab Egenberg, viduæ, natæ Marchioniffæ Brandenburgæ, Medicus Præcticus, ante Sesquicentium hic JENÆ a Facultate Medica ſolemniter reſtitutus, & promotus, quod horum pace dixerim Dn. D. DAVID SPIELBERGERUS Leuſchowiienſis in Sup. Hung. Medicus Præcticus & Phyſ. Ordinarus, ſolicitiſſimus, Academicæ Curioſorum Faſtor & Membrii laudatiſſimus.

Videbit Hungaria, DEO volente, ac Propitiis, brevi Medicinæ Doctores plures, quos celeberrima noſtra SALANA nunc fovet & in hoc Studio inſtruit ingenii ſpe Patriæ, quos nuper præceſſit Nobiliſſimus & Præcellentiſſimus Dn. DOCTORANDUS MATTHÆUS PALUMBINI, Utrum vero plures JUR. UTR. DOCTORES promotos aut promovendos viſura ſit Hungaria, valde dubito. Siquidē Jura ea habet peculiare, quod TRIPARTITUM dicitur. Id vero in ſola Academia docetur publice. Tentaverunt non tam pridem duo Poſtmeſes Jur. Utriusq; Cultores florentiſſimi, Dn. ZILLINGER & N. N. conciliatorem & collationem Juris Hungarici cum civili & Publico in celeberrima Univerſitate Argentoratēſi ſub Præſidio Excellentiſſimo quondam OTTONIS TABORIS, PROF. P. & Antecęſſoris Ordinarii, quā felicitate, ſucceſſu & ad pluriſimū dijudicent. Mei id non eſt nãneris, ne Sutor ultra Crepidam! Sufficiat Patriæ filios Utriusq; Juris & ſimul Tripartiti gnaros exſtimulāſſe, ut Juris Patriæ cum Civilis & Publico conformitatem tandem inveſtigent, adornent, & intrinſecus Patriarum illicis cum ſæraginibus & ambagibus faciliores reddant. Sed Num de Tabula!

CORONIS

Ad Juris Hungarici Cultores.

Jura Tripartito contenta Volumine, Panno,
 Aſſiduā gnavus volve, revolve manu.
 Et cum CIVILI, docto Conamine conſer,
 Quos Regnum Concors condidit, Articulos.
 Nulla Profeſſoris ſed in hoc Te Cura juvabit:
 Quæ Te perficiat, ſola ea Praxis erit.

* * *